

KE
KESKUSTELU-
ALOITTEITA

Kati Ahonen ja Lauri Moilanen

Kotitalouksien eläkesäästäminen, tulot ja varallisuus

Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita
2007:1

Eläketurvakeskus • Pensionskyddscentralen

KESKUSTELUALOITTEITA

Kati Ahonen ja Lauri Moilanen

Kotitalouksien eläkesäästäminen, tulot ja varallisuus

Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita
2007:1

Eläketurvakeskus • Pensionsmyndigheten

KESKUSTELUALOITTEITA

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511 • Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511 • Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Tel. +358 10 7511 • Fax +358 9 148 1172

Edita Prima Oy

Helsinki 2007

ISSN 1795-3103

ABSTRAKTI

Tutkimuksessa tarkastellaan kotitalouksien yksityistä eläkesäästämistä ja eläkevakuutus-säästöjen osuutta kotitalouksien varallisuudesta. Säästämisen yleisyyttä ja säästöjen määrää peilataan kotitalouden ikään ja käytettävissä oleviin tuloihin. Yksityisen eläkevakuutussäästämisen ohella artikkelissa selvitetään myös muun eläkesäästämisen yleisyyttä. Tutkimusaineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2004 Asumis- ja varallisuustutkimusta.

Vuonna 2004 eläkevakuutussäästöjä oli 12 prosentilla kotitalouksista. Eläkevakuutuksen ottaneiden kotitalouksien osuus on kuudessa vuodessa kaksinkertaistunut. Vanhemmissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästäminen on yhä keskittynyt suurituloisiin kotitalouksiin, mutta tätä nuoremmissa kotitalouksissa (kotitalouksissa, jonka jäsenet ovat alle 45-vuotiaita) eläkevakuutussäästäminen on melko yleistä jo keskituloisilla. Pienituloisten kotitalouksien eläkevakuutussäästäminen on vähäistä iästä riippumatta.

Eläkevakuutuksen ottaneissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöjen osuus bruttovarallisuudesta on keskimäärin kuusi prosenttia ja rahoitusvarallisuudesta 25 prosenttia. Vanhemmissa kotitalouksissa yksityisen eläkevakuutusvarallisuuden arvo ja myös sen osuus varallisuudesta on nuoria kotitalouksia suurempi. Tämä johtuu vanhempien kotitalouksien nuoria pitemmästä säästöajasta ja korkeammasta vuotuisesta säästösummasta.

Joka viidennellä kotitaloudella, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias, on joko yksilöllinen eläkevakuutus tai muita säästöjä eläkeajan varalle. Eläkevakuutukselle vaihtoehtoinen säästämismuoto on lähinnä arvopaperisäästäminen. Eläkeikää varten säästäminen on yleisintä suurituloisilla: 43 prosentilla suurituloisista kotitalouksista on säästöjä eläkeajan varalle. Täten yleisimmin eläkeikää varten säästävät ainakin tässä ikäryhmässä ne, joilla on siihen parhaat taloudelliset edellytykset.

ABSTRACT

The study investigates private households' private pension savings and the share of pension insurance savings in the wealth of private households. The prevalence of saving and the amount of savings is mirrored against the age of the persons in the household and the disposable income. Besides private pension insurance savings the article also surveys the prevalence of other types of pension savings. The research data used is the 2004 Housing and wealth study of Statistics Finland.

Of the private households, 12 per cent had pension insurance savings in 2004. The share of households that have taken out pension insurance has doubled in six years. As regards households with older people, pension insurance saving is still concentrated to high-income households, but in households with younger persons (households where the members are aged less than 45 years) pension insurance saving is pretty common already for middle-income households. Pension insurance saving in low-income households is rare, regardless of age.

In households that have taken out pension insurance the share of pension insurance savings in gross wealth is on average six per cent and of financial wealth 25 per cent. In households with older persons the value and also share in the wealth of private pension insurance wealth is higher than in households with younger persons. The reason for this is the longer savings period for households with older persons than for households with younger persons and the higher annual savings amount.

Every fifth household where at least one of the spouses is aged at least 45 years have either a private pension insurance policy or other savings for the time in retirement. An alternative type of savings to pension insurance is mainly securities savings. Saving for retirement is most common in the high-income brackets. Of the high-income households where at least one of the spouses is aged at least 45 years, 43 per cent have savings for retirement. Thus at least in this age group those who most frequently save for retirement are those with the best financial capacity to do this.

SISÄLTÖ

1	Johdanto	9
2	Lisäeläkesäästäminen Suomessa	11
	2.1 Eläkesäästäminen ja verotus	11
	2.2 Aikaisempia tutkimuksia	12
3	Kotitaloudet eläkesäästäjinä	14
	3.1 Aineisto ja keskeisiä käsitteitä	14
	3.2 Eläkevakuutussäästäjät	16
	Eläkevakuutussäästämiseen vaikuttavia tekijöitä	18
	Nuorempien ja vanhempien eläkesäästäminen	19
	3.3 Eläkesäästäminen eri tulotasoilla	22
4	Eläkevakuutussäästöt osana varallisuutta	26
	4.1 Kotitalouksien varallisuus	26
	4.2 Eläkevakuutussäästäjien varallisuus	28
	4.3 Eläkesäästäjien varallisuus.....	33
5	Eläkevakuutussäästöt eläkeaikaisen toimeentulon rahoittajana	36
	5.1 Toimeentulon täydentäjänä eläkevakuutus	36
	Eläkevakuutuksen ottamisen syy ja tulot	37
6	Loppupäätelmiä	40
	Kirjallisuus	43
	Liitetaulukot	45

1 Johdanto

Eläkevakuutusten myynti on yksilöllisiin eläkevakuutuksiin tehtyjen veromuutosten aiheuttaman muutaman hiljaisen vuoden jälkeen jälleen kiihtynyt, ja vuosi 2006 oli yksi eläkevakuutusten parhaita myyntivuotia. Finanssialan Keskusliiton mukaan yksilöllisiä eläkevakuutuksia on otettu noin 630 000 kappaletta, joista 40 000 on jo maksussa olevaa eläkettä. Eläkevakuutuksia on täten lähes 16 prosentilla 20 vuotta täyttäneistä henkilöistä.

Nykymuotoisessa yksilöllisessä eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja säästää maksamalla vakuutusmaksuja, joista vakuutusaikana muodostuva rahasto korkoineen ja kulujen jälkeen palautuu myöhemmin eläkeaikana vakuutetulle määräajoin, yleensä kuukausittain. Yksilöllisen eläkevakuutuksen maksuilla on tietyn rajoituksen verovähennysoikeus. Edellytyksenä on, että eläkesäästäjä ei nosteta ennen verovähennykseen oikeuttavaa alinta eläkeikää. Eläkettä voi alkaa nostaa määritellyssä eläkeiässä, vaikka työnteko jatkuisikin.

Yksilöllisiä eläkevakuutuksia on kahdentyyppisiä: perustekorkosidonnaisia ja sijoitussidonnaisia. Perustekorkosidonnaisten vakuutusten tuotto muodostuu perustekorosta sekä erillisestä, vakuutusyhtiön tuloksen perusteella määräytyvästä lisäkorosta. Tuotto on tasainen, joskaan ei kovin suuri. Sijoitussidonnaisen eläkevakuutuksen tuotto määräytyy valittujen sijoitusrahastojen tuoton mukaisesti. Asiakas tekee sijoituspäätöksen itse: vakuutuksenottaja valitsee vakuutusyhtiön tarjoamista rahastoista ne, joiden arvonkehitykseen eläkesäästöt sidotaan. Myös riskin sijoitussidonnaisen vakuutuksen tuotosta ja vakuutus pääoman säilymisestä kantaa asiakas. Valtaosa, lähes 90 prosenttia, uusista eläkevakuutuksista on sijoitussidonnaisia. Tyypillisesti eläkevakuutussäästöt siirretään eläkevuosien lähestyessä riskittömämpään perustekorkosidonnaiseen vakuutukseen tai ainakin osakerahastoista pienempiriskisiin korkorahastoihin.

Lakisääteistä eläkettä suojaa yhteistakuu, jolla katetaan eläkevastuut, jos vakuutusyhtiö ajautuu konkurssiin. Vapaaehtoista eläkevakuutusta yhteistakuu ei koske, eikä säästöillä ole talletussuojaa. ”Talletussuojana” on yhtiön vakavaraisuus ja valvonta. Yhtiöiden vakavaraisuutta ja taloutta valvoo Vakuutusvalvontavirasto.

Yksilöllisten eläkevakuutusten markkinointi on tällä hetkellä varsin aktiivista. Eläkevakuutusmaksujen verovähennyksiin oikeuttavan eläkeiän noston jälkeen yksilöllisten eläkevakuutusten mainonnassa on keskitytty lakisääteisen eläketurvan tason parantamistarpeeseen, kun tätä ennen korostettiin aikaisempaa eläkkeelle jäämisen mahdollisuutta. Eläkevakuutusten markkinointi on suunnattu aikaisempaa enemmän nuorille. Finanssialan Keskusliiton mukaan eläkevakuutussäästämisen aloittavien keski-ikä onkin laskenut.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kotitalouksien yksityistä eläkesäästämistä. Kuinka yleistä kotitalouksien yksityinen eläkesäästäminen on ja millaiset kotitaloudet säästävät? Painottuuko säästäminen lähinnä hyvätuloisiin kotitalouksiin eli niihin, joilla on siihen varaa ja jotka ovat muutoinkin aktiivisia sijoittajia? Entä kuinka merkittävä yksityinen eläke-

vakuutusvarallisuus on suhteessa kotitalouksien varallisuuteen? Yksityisen eläkevakuutus-säästämisen ohella tarkastellaan eläkeaikaa varten säästämistä myös muiden säästömuotojen turvin. Tutkimusaineistona käytetään Tilastokeskuksen kokoamaa Asumis- ja varallisuustutkimusta vuodelta 2004.

2 Lisäeläkesäästäminen Suomessa

Suomessa kotitalouksien säästämisen on havaittu olevan korkeimmillaan 55 ikävuodesta eteenpäin eikä eläkkeelle siirtyminen ole laskenut säästämistä (Riihelä 2006). Kotitalouksien säästäminen ei siten meillä näytä täysin noudattavan perinteistä elinkaarimallin mukaista säästämiskäyttäytymistä. Sen mukaan kotitaloudet tasaavat tulojaan yli elinkaaren siten, että nuoret ottavat lainaa tulevia tulojaan vastaan, keski-ikäiset säästävät ja ikääntyneet kuluttavat säästämäänsä varallisuutta. Osin tätä käyttäytymistä selittänee vähäinen yksityinen eläkesäästäminen.

Suomen lakisääteinen eläkejärjestelmä on moniin muihin maihin nähden varsin kattava, ja ylärajan puuttumisen takia myös suurituloisilla on mahdollisuus eläkkeeseen, joka on suhteessa tulotasoon. Monessa muussa maassa lakisääteisellä eläkkeellä on yläraja. Yksinkertaistaen voinee sanoa, että mitä alempana eläkkeen tai sen perustana olevien ansioiden yläraja maassa on, sitä suuremmassa roolissa lisäeläkejärjestelmät maassa ovat. Kattava ja ylärajaton eläketurva vähentää täten ainakin yksityisen eläkesäästämisen tarvetta¹.

2.1 Eläkesäästäminen ja verotus

Verrattain kattavasta lakisääteisestä eläkejärjestelmästä huolimatta yksityishenkilöiden eläkesäästäminen on lisääntynyt Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana melko ripeästi. Lisäeläkesäästäminen on ollut viime vuosiin asti lähinnä hyvätuloisten kotitalouksien säästämismuoto. Tähän katsottiin kannustavan vakuutuksen verokohtelu, joka oli ennen vuoden 2005 lakimuutosta ansiotuloverotuksen piirissä. Veroetu suosi tällöin hyvätuloisia, sillä hyvätuloisille säästäjille koitui muita todennäköisemmin progressioetu². Vuoden 2005 uudistuksen yhtenä tavoitteena oli siirtää eläkevakuutussäästämisestä koituvaa verohyötyä keski- ja pienituloisten suuntaan. (HE 80/2004.)

Aikaisemmin yksilöllinen eläkevakuutus otettiin usein eläkeiän varhentamistarkoituksessa ja eläkevakuutussäästöillä rahoitettiin varhennusvuosien toimeentulo ennen lakisääteisen eläkkeen nostoa. Keskimääräinen eläkesäästöjen nostoaika oli lyhyt: vakuutusopimuksessa sovittiin tyypillisesti viiden vuoden nostoajasta. Varhaisen eläkkeelle jäämisen mahdollisti ennen vuoden 2005 uudistusta voimassa ollut alempi verovähennykseen oikeut-

¹ Sosiaaliturvan kattavuuden ja ylipäänsä yksityisen säästämisen yhteyttä on tutkittu myös laajemmin. Monissa empiirisissä tutkimuksissa kattavan sosiaaliturvan ja alhaisen säästämisen välillä on havaittu olevan yleisempikin yhteys, tosin neutraaleja ja jonkin verran myös päinvastaisia tuloksia on saatu (katso esim. CBO 1998).

² Progressioetu syntyy, mikäli eläkeajan rajaveroaste eli tulonlisästä menevä vero on säästämisaajan rajaveroastetta matalampi. Suurituloisilla tämä on todennäköisempää kuin pienempituloisilla, joilla eläketulon rajaveroaste ylittää usein säästämisaajan rajaveroasteen pienten eläketulojen korkean veroprosession vuoksi.

tava eläkeikä. Lisäksi yksilöllisen eläkevakuutuksen eläketuloja verotettiin ansiotuloina, jolloin ostoeläkkeen nostaminen yhdessä lakisääteisen eläkkeen kanssa oli verotuksellisesti epäedullista.

Viime aikoina eläkesäästämisen motiivi vaikuttaa kuitenkin muuttuneen ja uudet eläkevakuutuksenottajat ovat hankkineet eläkevakuutuksen varsin usein korottaakseen tulevan eläketurvansa tasoa. Kehitykseen on vaikuttanut paitsi eläkevakuutuksen verovähennyksiin oikeuttavan ikärajan nosto 62 vuoteen, myös eläketurvian tason kehityksestä julkisuudessa käyty vilkas keskustelu.

Yksilöllisen eläkevakuutuksen verotus

Yksilöllisten eläkevakuutusten maksujen vähennysoikeutta on muutettu 1990-luvulla useaan otteeseen. Eduskunnan vuonna 2004 hyväksymän lakimuutoksen jälkeen uusien yksilöllisten eläkevakuutus-sopimusten verovähennyksiin oikeuttava alin eläkeikä nousi 60 vuodesta 62 vuoteen ja yksilöllisen eläkevakuutuksen verotuksessa siirryttiin ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Vakuutusmaksujen verovähennysoikeus muuttuu ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen ja vakuutuksen perusteella maksettava eläke verotetaan pääomatulona. Muutokset koskivat lähes yksinomaan yksityishenkilöiden ottamia yksilöllisiä eläkevakuutuksia.

Kokonaiseläketurvian taso ei enää vaikuta vakuutusmaksujen verovähennysoikeuteen. Verovähennykseen oikeuttava vakuutusmaksujen määrä on vuodessa enintään 5 000 euroa eli suurin verohyvytys on pääomatuloveroprosentin (28 %) mukaan laskettuna 1 400 euroa. Jos vakuutetulla ei ole pääomatuloja, vastaavan suuruinen vähennys tehdään ansiotuloverotuksessa erityisenä alijäämähyvityksenä. Eläkevakuutussäästön vuotuista tuottoa ei veroteta.

Vanhojen eläkevakuutusten osalta (ennen 6.5.2004 otettujen) ansiotuloveromallilla oli vuoden siirtymäaika ja eläkeiällä viiden vuoden siirtymäaika vuoden 2009 loppuun asti. Eläkettä verotetaan aikanaan sen mukaan, miten vähennyksetkin on tehty. Esimerkiksi vanhassa eläkevakuutuksessa ennen vuoden 2006 alkua hankittu eläkkeen osa ja sille myöhemmin maksetut tuotot verotetaan jatkossakin ansiotulona. Vanhaan eläkevakuutukseen ennen vuotta 2010 maksettu pääoma voidaan nostaa alkuperäisessä sopimuksessa sovitun mukaisesti ennen 62 vuoden ikää.

2.2 Aikaisempia tutkimuksia

Määttänen (2004) on selvittänyt vuotta 1998 koskevan varallisuusaineiston pohjalta kotitalouksien eläkesäästämistä. Tuolloin eläkevakuutuksia oli 5,5 prosentilla kotitalouksista. Eläkevakuutuksia oli selvästi eniten suurituloisilla ja varakkailta. Euromääräinen merkitys kotitalouksien kokonaisvarallisuudesta oli varsin pieni, 0,6 prosenttia kaikkien kotitalouksien bruttovarallisuudesta. Eläkevakuutuksen ottanutta kotitaloutta kohden eläkevakuutussäästöjen osuus bruttovarallisuudesta oli keskimäärin seitsemän prosenttia. Keskimäärin vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa oli säästöjä 70 000 markkaa eli 11 700 euroa vuoden 1998 rahassa.

Viimeisimmät selvitykset yksilöllisen eläkevakuutuksen ottajista ovat Karin, Kianderin ja Ulvisen (2006) vapaaehtoista eläkesäästämistä ja vakuutusmaksujen kohdentumista osin myös kotitaloustaosalla koskeva tutkimus, Ahosen (2004) yksityisalojen palkansaajien eläkesäästämistä käsittelevä artikkeli sekä Väänäsen (2004) Kuntatyö 2010 tutkimuksen työntekijäkyselyn aineistosta tekemä artikkeli. Ahosen ja Väänäsen tutkimusten aineistot ovat yksilötason aineistoja, ja molemmat on kerätty vuonna 2003. Lisäksi Hyrkkänen (2004) on tutkinut yrittäjien eläkesäästämistä ja Ahonen (2006) työnantajan järjestämää lisäeläketurvaa. Aikaisemmin yksilöllistä eläkevakuutussäästämistä ovat tarkastelleet myös mm. Hietaniemi (2001), Kuusisto (2004), Körhämö (2003) ja Korhonen (2003).

Aikaisempien selvitysten perusteella tiedetään, että eläkesäästäminen on keskimääräistä yleisempää hyvätuloisilla, yrittäjillä sekä ylempillä toimihenkilöillä ja hyvin koulutetuilla. Finanssialan keskusliiton mukaan yksilöllisten eläkevakuutusten yleistyessä nuorten ja naisten eläkesäästäminen on kasvanut. Koska uusien vakuutusnottajien maksut ovat aiempaa pienemmät, keskimääräinen vakuutusmaksu on laskenut. Uusien vakuutusnottajien maksut ovat keskimäärin 100 euroa kuukaudessa. Nuorten maksut ovat vanhempia säästäjiä alemmat (Kari ym. 2006).

Karin ym. (2006) tutkimuksesta selviää, että vaikka säästäminen näyttää yleistyneen vuodesta 1997 vuoteen 2004 kaikissa tuloluokissa, on säästäminen edelleen keskittynyt hyvätuloisiin kotitalouksiin: käytettävissä olevien tulojen ylimmässä tulodesiilissä eläkevakuutukseen suoritti maksuja vuonna 2004 yli 17 prosenttia kotitalouksista; alimpiin viiteen desiiliin kuuluvissa kotitalouksissa maksuja suoritti selvästi alle viisi prosenttia näiden tulo-ryhmien kotitalouksista.

3 Kotitaloudet eläkesäästäjinä

Eläkeaikaa varten voidaan säästää usealla tavalla. Kotitalous voi säästää paitsi yksilölliseen eläkevakuutukseen, myös muulla tavoin, kuten esimerkiksi osakkeisiin, sijoitusrahastoihin tai sijoitusasuntoihin. Ilman haastattelutietoa säästöjen määrittely eläkeaikaa varten on kuitenkin yksilöllistä eläkevakuutussäästämistä lukuun ottamatta hankalaa, sillä säästöjen nostoa ei ole muissa säästömuodoissa rajoitettu eläkeikään. Aikaisemmin Ahonen (2004) on tutkinut haastattelututkimuksen avulla yksityistä eläkevakuutussäästämistä ja muuta yksityistä eläkesäästämistä. Tutkimus perustui vuonna 2003 tehtyyn haastattelututkimukseen, jonka kohderyhmänä olivat 25 vuotta täyttäneet palkansaajat. Kyseisessä ryhmässä 18 prosentilla oli eläkevakuutus ja 8 prosenttia oli säästänyt eläkeaikaa varten vain muulla tavoin. Eläkesäästöjä ei tarkemmin eritelty eli ne saattoivat olla mitä säästöjä tahansa, jotka vastaa ja mielsi säästöiksi eläkeaikaa varten.

Varallisuustutkimuksessa 45 vuotta täyttäneiltä kotitalouden jäseniltä kysyttiin eläkevakuutussäästämisen lisäksi myös muusta yksityisestä eläkesäästämisestä. Osa kotitalouksista ilmoitti säästävänsä eläkeikää varten muulla tavoin kuin yksilölliseen eläkevakuutukseen. Tätä tietoa on käytetty tässä artikkelissa hyväksi muun eläkesäästämisen yleisyyden hahmottamiseksi. Pitkäaikaissäästöjä ei ole siten luokiteltu eläkesäästämiseksi, ellei kotitalous näin ole ilmaissut. Luvussa tarkastellaan eläkesäästämisen yleisyyttä kotitalouden tulojen ja varallisuuden, viitehenkilön iän, tämän sosioekonomisen aseman ja koulutuksen mukaan.

3.1 Aineisto ja keskeisiä käsitteitä

Tutkimusaineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2004 Asumis- ja varallisuustutkimusta, missä kuvataan kotitalouksien varallisuuden koostumusta ja sen jakautumista erityyppisten kotitalouksien kesken. Aineisto on kotitalouskohtainen. Kotitalouksien varallisuus ja tulotiedot koskevat vuoden 2004 lopun tilannetta. Varsinainen otos koostui 5 300 kotitaloudesta, joista 3 455 eli 65 prosenttia vastasi kyselyyn. Tilastokeskus keräsi tutkimusaineiston keväällä 2005. Haastatteluun oli liitetty Eläketurvakeskuksen tekemiä eläkeaiheisia kysymyksiä. Edellinen varallisuustutkimuksen aineisto on vuodelta 1998.

Suurin osa tulotiedoista sekä osa luokittelutiedoista on poimittu rekistereistä. Osa tiedoista, mm. varallisuutta koskevat tiedot, on saatu haastattelemalla. Kotitalouksien varallisuustiedot perustuvat pääosin haastatellun arvioihin. Esimerkiksi asuntovarallisuus on haastatellun arvio asunnon käyvästä arvosta. Arvopaperivarallisuus perustuu markkina-arvoon. Eläkevakuutuksen arvo on vakuutuksen pääoma-arvo eli eläkevakuutuksessa oleva säästösumma. Mikäli haastateltu ei tiennyt säästösummaa, pääoma-arvo laskettiin vakuutuksen vuosimaksujen perustella. Neljäsosa haastatelluista ei tiennyt eläkevakuutuksen säästösummaa. Eläkevakuutuksen arviointi vuosimaksujen perusteella saattaa joissain tapauk-

sisä aliarvioida vakuutuksessa olevaa säästösomaa, sillä sijoitusten kehitystä ei ole näin tehdyssä arvioissa otettu huomioon. Toisaalta sijoitusten arvo on voinut säästöaikana myös laskea.

Keskeisiä käsitteitä

Kotitalouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan.

Viitehenkilö on yleensä kotitalouden suurituloisin henkilö.

Tulokäsitteenä raportissa on ekvivalenttitulo

Ekvivalenttitulo on kotitalouden käytettävissä oleva tulo kulutusyksikköä kohden eli kotitalouden jäsenten käytettävissä olevat tulot yhteensä / kulutusyksikköluku.

Kulutusyksikköluku ottaa huomioon kotitalouden jäsenten painon kotitalouden kulutusrasituksesta. Tarkastelun kohteena on henkilö, mutta toimeentulon osalta otetaan huomioon kotitalous, johon hän kuuluu. OECD:n uudessa kulutusasteikossa kotitalouden 1. aikuisen paino on 1, muiden aikuisten paino on 0,5 ja lasten (0-13-vuotiaat) paino on 0,3. Kulutusyksikköluku on näiden painojen summa. Esimerkiksi kotitalouden, jossa on kaksi aikuista ja kaksi alle 14-vuotiasta lasta kulutusyksikköluku on 2,1 (=1,0+0,5+0,3+0,3). Jos tulot tässä kotitaloudessa ovat yhteensä 100 000 euroa, niin kulutusyksikköä kohden ne ovat 47 619 euroa (= 100 000/2,1).

Käytettävissä olevat tulot

vuodessa = A + B – C, jossa

A = tuotannontekijätulot: palkkatulot + yrittäjätulot + omaisuustulot

B = Saadut tulonsiirrot: yleiset sosiaaliturvaetuudet (esim. kansaneläke) + työsuhteeseen perustuvat sosiaaliturvaetuudet (esim. työeläke) + sosiaaliavustukset (esim. toimeentulotuki) + muut tulonsiirrot

C = Maksetut tulonsiirrot: verot + sosiaaliturvamaksut + työ- ja yrittäjäeläkevakuutusmaksut + muut

Eläkevakuutussäästäjä-kotitalous määritellään tässä kotitaloudeksi, jolla on eläkevakuutuksessa säästöjä.

Alle 45-vuotias kotitalous

Kotitalous, jonka viitehenkilö ja tämän mahdollinen puoliso ovat alle 45-vuotiaita

45 vuotta täyttänyt kotitalous

Kotitalous, jossa viitehenkilö tai tämän puoliso on vähintään 45-vuotias.

Bruttovarallisuus = rahoitusvarallisuus + kiinteän varallisuuden (asunnot, kulkuvälineet) käypä arvo.

Rahoitusvarallisuus= talletukset ja käteinen, arvopaperit, säästö- ja sijoitusvakuutukset sekä eläkevakuutus.

Haastattelemalla saadut varallisuustiedot yleensä aliarvioivat rahoitusvarallisuuden todellista tasoa. Varallisuutta koskevat kysymykset ovat monelle arkaluontoisia, ja toisaalta varallisuuden määrää voi olla vaikea muistaa haastattelutilanteessa. Varallisuustutkimus soveltuu kuitenkin hyvin kuvaamaan varallisuuden jakautumista ja sen rakennetta erilaisten kotitalouksien kesken. Tarkempi kuvaus tutkimusaineistosta ja sen erityispiirteistä on Säylän (2007) raportissa.

3.2 Eläkevakuutussäästäjät

Kotitalous luokitellaan eläkevakuutussäästäjäksi, mikäli viitehenkilöllä tai tämän mahdollisella puolisoilla (tai molemmilla) on yksilöllisiä eläkevakuutussäästöjä. Eläkevakuutussäästäjiksi katsotaan täten myös kotitaloudet, jotka eivät välttämättä ole tarkasteluvuonna lainkaan kartuttaneet vakuutus pääomaansa³. Aineistosta ei ollut mahdollista saada tietoa eläkevakuutusmaksuista. Vapaaehtoisia eläkevakuutusmaksuja ja niiden kehitystä on käsitelty Karin ym. (2006) tutkimuksessa.

Eläkevakuutussäästöjä on 12 prosentilla kotitalouksista. Yksilöllinen eläkevakuuttaminen on yleisintä taloudellisesti hyvin toimeentulevien keskuudessa. Kahdessa ylimmässä tulodesiilissä eläkevakuutus on selvästi yleisempi kuin tätä alemmissa desiileissä. Nettovarallisuuden kohdalla tilanne on sama. Kotitalouksissa, joissa viitehenkilö on yrittäjä, maataloudesta toimeentulonsa saava tai ylempi toimihenkilö, yksilöllinen eläkevakuuttaminen on muita yleisempää samoin kuin sellaisissa kotitalouksissa, joissa viitehenkilö on korkeasti koulutettu. Viitehenkilön iästä määritetty ikäjakauma on hyvin tasainen lukuun ottamatta nuorinta ja vanhinta ikäryhmää, joissa yksilölliset eläkevakuutukset ovat harvinaisempia⁴. Pariskunnista 16 prosenttia on hankkinut yksilöllisen eläkevakuutuksen ja yksineläjistä vain kuusi prosenttia. Yleisyydessä ei näytä olevan alueellisia eroja. (Taulukko 1.)

³ Vapaaehtoisia eläkevakuutusmaksuja suoritti vuonna 2004 noin 325 000 henkilöä (Kari ym. 2006). Yksityishenkilöiden ottamia eläkevakuutuksia oli arviolta noin 400 000 (Ahonen ja Knuuti 2006). Täten henkilötasolla vuonna 2004 arviolta 20 prosenttia eläkevakuutussäästäjistä ei kartuttanut vakuutus pääomaansa.

⁴ Vähäinen eläkevakuuttaminen vanhemmissa ikäryhmissä näkyy myös siten, että kun otoksesta rajataan pois eläkkeellä olevat, nousee eläkevakuuttaneiden kotitalouksien osuus 15 prosenttiin. Tulosten tulkinnassa tulee huomioda, että viitehenkilö määräytyy sen mukaan, kuka on kotitalouden suurituloisin.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto taustatekijöiden ja eläkesäästämisen mukaan.

Taustatekijä		vakuutus, vakuutusta,		Kaikki, %	Lukumäärä
		%	%		
Viitehenkilön ikä	Alle 30 vuotta	7	93	100	509
	30-39 vuotta	18	82	100	563
	40-49 vuotta	17	83	100	794
	50-59 vuotta	17	83	100	791
	Vähintään 60 vuotta	4	96	100	798
Viitehenkilön sosio-ekonominen asema	Maatalous	29	71	100	197
	Yrittäjät	31	69	100	432
	Ylemmät toimihenkilöt	23	77	100	664
	Alemmat toimihenkilöt	14	86	100	544
	Työntekijät	12	88	100	531
	Opiskelijat ja koululaiset	2	98	100	122
	Eläkkeellä olevat	3	97	100	741
	Omaa kotitaloutta hoitavat, työttömät, muut	3	97	100	224
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	7	93	100	956
	Keskiaste	10	90	100	1 364
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	18	82	100	725
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	22	78	100	410
Kotitalouden alue	Pk-seutu	10	90	100	860
	Muu Suomi	12	88	100	2 595
Kotitalouden elinvaihe	Yksineläjä	6	94	100	857
	Yksinhuoltaja	7	93	100	197
	Parit	16	84	100	2 312
	Muut	10	90	100	89
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. desiiili	3	97	100	327
	2. desiiili	2	98	100	272
	3. desiiili	4	96	100	267
	4. desiiili	7	93	100	323
	5. desiiili	6	94	100	314
	6. desiiili	13	87	100	357
	7. desiiili	13	87	100	338
	8. desiiili	13	87	100	359
	9. desiiili	26	74	100	386
	10. desiiili	31	69	100	512
Kotitalouden nettovarallisuus	1. viidennes	3	97	100	569
	2. viidennes	8	92	100	570
	3. viidennes	10	90	100	612
	4. viidennes	14	86	100	712
	5. viidennes	25	75	100	992
Kaikki	Prosenttiosuus	12	88	100	3 455
	Lukumäärä	586	2 869	3 455	

Eläkevakuutussäästämiseen vaikuttavia tekijöitä

Koska edellä esitetyt kotitaloutta kuvaavat tekijät ovat keskenään korreloituneita, yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimista estimoidaan valikoiduilla taulukon 1 taustatekijöillä käyttäen logistista regressiomallia⁵. Taulukossa 2 raportoidaan selitettävien muuttujien kertoimien estimaateista lasketut riskisuhteet. Tulokset esitetään suhteessa muuttujan vertailuryhmään. Vertailuryhmän riskisuhde on 1,00. Jos muuttujan riskisuhde on suurempi kuin yksi, tapahtuman riski on kyseisessä ryhmässä suurempi kuin vertailuryhmässä. Vastaavasti riskisuhteen ollessa ykköstä pienempi tapahtuman riski on tarkasteltavassa ryhmässä pienempi kuin vertailuryhmässä. Esimerkiksi kotitalouden käytettävissä olevien tulojen ylimmän viidenneksen riskisuhde 8,28 tarkoittaa, että on olemassa 8,28-kertainen ”riski”, että käytettävissä olevien tulojen ylimpään viidennekseen kuuluva henkilö hankkii yksilöllisen eläkevakuutuksen verrattuna alimpaan viidennekseen, kun taustatekijöiden vaikutus on otettu huomioon. (Taulukko 2.)

Mallissa merkitseviä taustatekijöitä ovat viitehenkilön ikä ja sosioekonominen asema sekä kotitalouden käytettävissä olevat tulot. Kotitaloudet, joissa viitehenkilö on yrittäjä tai maataloudesta toimeentulonsa saava, hankkivat yleisemmin yksilöllisen eläkevakuutuksen kuin kotitaloudet, joissa viitehenkilö on alempi toimihenkilö tai työntekijä, kun taustatekijöiden vaikutus otetaan huomioon. Kotitalouksissa, joissa viitehenkilö on vähintään 60-vuotias, yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkiminen on harvinaisempaa vertailuryhmään (40–49-vuotiaat) nähden, kun taustatekijöiden vaikutus on kontrolloitu.

⁵ Logistinen regressiomalli on tavanomaisen regressiomallin erityistapaus, jossa selitettävä muuttuja voi saada vain kaksi arvoa. Tapahtuma, jota halutaan selittää, saa mallissa arvon yksi. Muutoin selitettävä muuttuja saa arvon nolla.

Logistisessa regressiomallissa selitettävänä muuttujana on selitettävän tapahtuman riskin luonnollinen logaritmi. Riskillä (odds) tarkoitetaan tapahtuman Y todennäköisyyden suhdetta todennäköisyyteen, että tapahtuma ei tapahdu: $O(Y) = P(Y) / [1 - P(Y)]$. Riskisuhde (Odds Ratio) on kahden riskin $O(Y_2)$ ja $O(Y_1)$ välinen suhde: $OR = O(Y_2) / O(Y_1)$.

Riskisuhde voidaan laskea myös logistisen regressiomallin estimoidun kertoimen kautta. Logistisessa regressiomallissa kerroinestimaatti b on selitettävän muuttujan riskisuhteen logaritmi: $b = \ln [(O(Y_2) / O(Y_1))]$, joten riskisuhde saadaan korottamalla eksponentti kertoimeen, $OR = e^b$.

Taulukko 2. Yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimisen logistinen regressioanalyysi.

Taustatekijä		Kotitaloudessa on yksilöllinen eläkevakuutus.		
		OR	keskivirhe	p-arvo
Viitehenkilön sukupuoli	Mies	1,00		
	Nainen	0,95	0,14	0,7055
Kotitalouden elinvaihe	Yksineläjä	0,76	0,19	0,1553
	Yksinhuoltaja	0,67	0,33	0,2294
	Parit	1,00		
	Muut	0,84	0,37	0,6262
Viitehenkilön ikä	Alle 30 vuotta	0,76	0,28	0,3194
	30-39 vuotta	1,16	0,19	0,4242
	40-49 vuotta	1,00		
	50-59 vuotta	0,89	0,17	0,4978
	Vähintään 60 vuotta	0,37	0,29	0,0006
Kotitalouden alue	PK-seutu	1,00		
	Muu Suomi	1,18	0,16	0,3132
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	1,00		
	Keskiaste	0,92	0,20	0,6496
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	1,21	0,22	0,3956
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	1,10	0,28	0,7424
Viitehenkilön sosioekonominen asema	Yrittäjät ja maatalous	2,62	0,18	0,0001
	Ylemmät toimihenkilöt	1,18	0,20	0,4197
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	1,00		
	Työelämän ulkopuolella olevat	0,59	0,29	0,0682
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. viidennes	1,00		
	2. viidennes	2,65	0,36	0,0064
	3. viidennes	3,11	0,35	0,0010
	4. viidennes	3,82	0,34	0,0001
	5. viidennes	8,28	0,35	0,0001

Nuorempien ja vanhempien eläkesäästäminen

Jaetaan kotitaloudet iän perusteella kahteen ryhmään: kotitalouksiin, joissa molemmat puoliset ovat alle 45-vuotiaita ja niihin, joissa puolisoista ainakin toinen on vähintään 45-vuotias. Nuoremmista kotitalouksista 13 prosenttia ja vanhemmista 11 prosenttia ilmoitti, että heillä on yksilöllisiä eläkevakuutussäästöjä. (Liitetaulukot 2a ja 2b.)

Eläkesäästäminen on molemmissa ikäryhmissä selvästi yleisintä suurituloisilla: kotitalouden käytettävissä olevien tulojen ylimmässä viidenneksessä kummassakin ikäryhmässä riskisuhte vertailuryhmään nähden on hyvin korkea. Riskisuhteiden korkeat arvot kertovat myös siitä, että yksilöllinen eläkesäästäminen on hyvin vähäistä alimmassa viidenneksessä kummassakin ikäryhmässä. Nuoremmat kotitaloudet ottavat eläkevakuutuksia kuitenkin tasaisemmin eri taloudellisissa tilanteissa. Ero ikäryhmissä löytyy kolmesta keskimmaisesta viidenneksestä. Nuorista kotitalouksista myös keskituloiset hankkivat eläkevakuutuksia, kun vanhemmissa kotitalouksissa eläkevakuutus on selkeästi keskittynyt suurituloisiin kotitalouksiin.

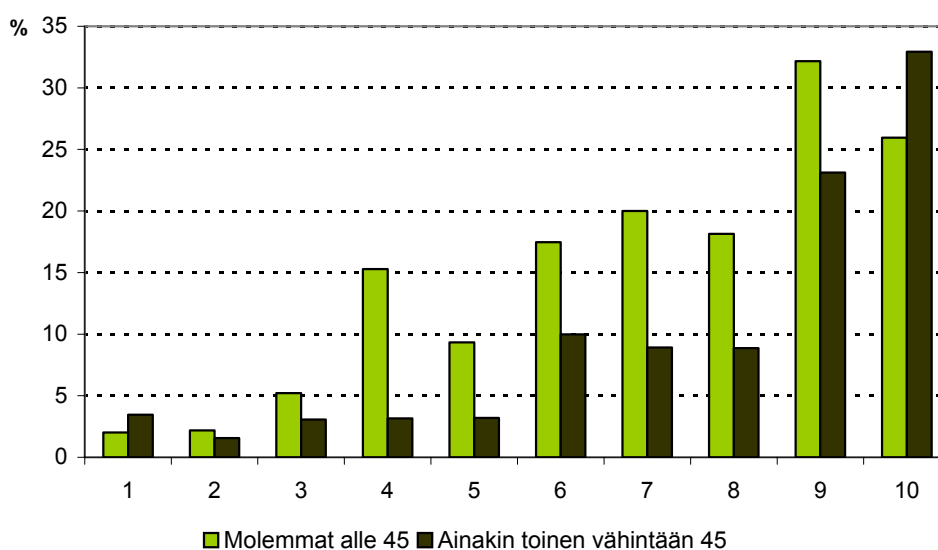
Viitehenkilön sosioekonomisella asemalla vaikuttaa olevan vähemmän merkitystä kotitalouden yksityiseen eläkevakuutussäästämiseen nuoremmissa kuin vanhemmissa kotitalouksissa. Alle 45-vuotiaiden ikäryhmässä vain kotitalouksissa, jossa viitehenkilö on yrittäjä tai maataloudesta toimeentulonsa saava, on merkitsevästi enemmän yksilöllisiä eläkevakuutuksia verrattuna alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden ryhmään, kun taustatekijöiden vaikutus otetaan huomioon. Vanhemmassa ikäryhmässä kaikki sosioekonomiset ryhmät ovat merkitseviä vertailuryhmään nähden. Kotitalouksissa, joissa viitehenkilö on ylempi toimihenkilö, yrittäjä tai maataloudesta toimeentulonsa saava, yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkiminen on yleisempää kuin alemmilla toimihenkilöillä ja työntekijöillä. Kotitalouksissa, joissa viitehenkilö ei ole työelämässä, on yksilöllinen eläkevakuutus muita harvemmin, kun taustatekijöiden vaikutus on otettu huomioon. Viitehenkilön koulutustaso ei ole kummassakaan ikäryhmässä merkitsevä, kun muiden taustatekijöiden vaikutus otetaan huomioon (Taulukko 3).

Taulukko 3. Yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimisen logistinen regressioanalyysi kotitalouksissa, joissa molemmat puoliset ovat alle 45-vuotiaita ja kotitalouksissa, joissa ainakin toinen puolisoista on yli 45-vuotias.

Taustatekijä		Kotitaloudessa, jossa molemmat puoliset ovat alle 45-vuotiaita, on yksilöllinen eläkevakuutus.		
		OR	keskivirhe	p-arvo
Viitehenkilön sosioekonominen asema	Yrittäjät ja maatalous	3,49	0,25	0,0001
	Ylemmät toimihenkilöt	0,79	0,31	0,4433
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	1,00		
	Työelämän ulkopuolella olevat	0,50	0,70	0,3175
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	1,00		
	Keskiaste	0,82	0,33	0,5424
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	1,25	0,38	0,5571
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	0,96	0,50	0,9405
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. viidennes	1,00		
	2. viidennes	3,91	0,53	0,0099
	3. viidennes	3,79	0,50	0,0082
	4. viidennes	7,07	0,50	0,0001
	5. viidennes	9,44	0,51	0,0001
Taustatekijä		Kotitaloudessa, jossa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias, on yksilöllinen eläkevakuutus.		
		OR	keskivirhe	p-arvo
Viitehenkilön sosioekonominen asema	Yrittäjät ja maatalous	2,38	0,24	0,0003
	Ylemmät toimihenkilöt	1,73	0,26	0,0339
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	1,00		
	Työelämän ulkopuolella olevat	0,35	0,27	0,0001
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	1,00		
	Keskiaste	1,00	0,24	0,9996
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	1,20	0,29	0,5339
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	1,25	0,31	0,4709
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. viidennes	1,00		
	2. viidennes	1,89	0,52	0,2183
	3. viidennes	2,82	0,46	0,0252
	4. viidennes	2,60	0,47	0,0401
	5. viidennes	7,95	0,46	0,0001

Tulot ovat tärkein eläkesäästämiseen vaikuttava tekijä. Vanhemmissa kotitalouksissa eläkesäästäminen keskittyi kahteen ylimpään tulodesiiliin. Sen sijaan nuorissa kotitalouksissa eläkesäästäminen on melko yleistä jo keskituloisissa kotitalouksissa. Kolmessa alimmassa tulodesiilissä eläkevakuutussäästäminen on vähäistä kotitalouden iästä riippumatta. (Kuva 1.)

Kuva 1. Yksilöllisen eläkevakuuttamisen yleisyys kotitalouksissa tulodesiileittäin. Tulot ekvivalenttituloja.

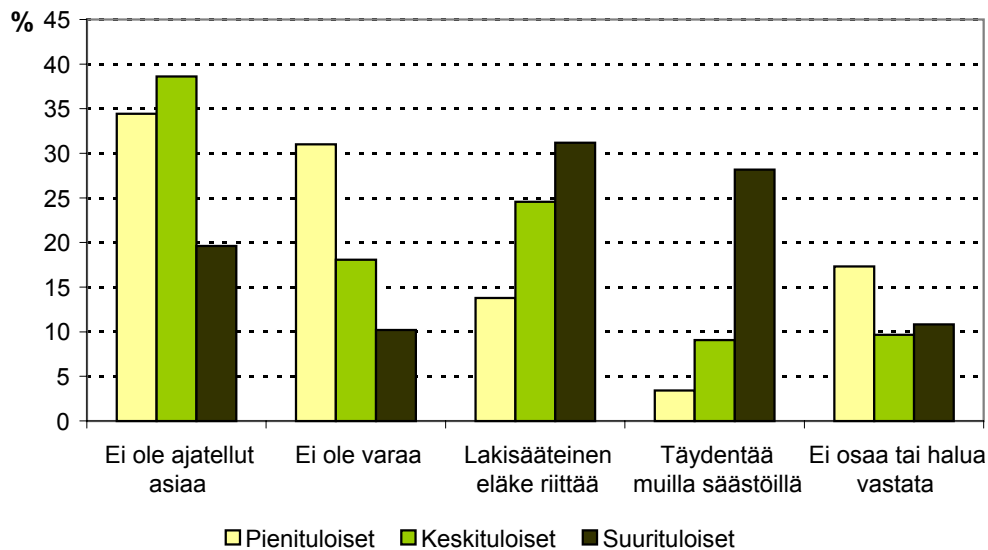
3.3 Eläkesäästäminen eri tulotasoilla

Luokitellaan kotitaloudet pienituloisiksi, keskituloisiksi ja suurituloisiksi. Pienituloisiksi määritellään alin tuloneljäsnes eli ne 25 prosenttia kotitalouksista, joiden ekvivalenttitulot ovat alimmat. Keskituloisiksi määritellään toinen ja kolmas tuloneljäsnes eli 50 prosenttia kotitalouksista. Suurituloisiksi luokitellaan kotitalouksien ylin tuloneljäsnes. Suurituloiset sisältävät täten varsin paljon muitakin kuin talouden kaikkein suurituloisimpia kotitalouksia, käytettävissä olevien tulojen tuloaraja on yhden jäsenen kotitaloudelle reilu 25 000 € vuodessa. Kyseessä on pikemminkin hyvin toimeentulevien joukko.

Kotitalouksien 45 vuotta täyttäneiltä jäseniltä kysyttiin erikseen syytä miksi yksilöllistä eläkevakuutusta ei ollut otettu. Pienituloisista vähintään 45-vuotiaista kotitalouksista 98 prosentilla ja keskituloisista 94 prosentilla ei ollut eläkevakuutusta. Suurituloisista kotitalouksista 74 prosentilla ei ollut hankkinut eläkevakuutusta. Vähäinen eläkesäästäminen selittyy etenkin pieni- ja keskituloisilla sillä, että ihmiset eivät ajattele asiaa tai heillä ei yksinkertaisesti ole siihen varaa. Harva pieni- tai keskituloisen kotitalous säästi muutoinkaan eläkeiän varalle. Suurituloiset eivät olleet ottaneet eläkevakuutusta, koska heillä oli usein

riittävän hyvä lakisääteinen eläke tai he säästivät eläkeajan varalle muulla tavoin. 28 prosenttia suurituloisten kotitalouksien viitehenkilöistä säästi eläkeajan varalle muutoin kuin yksilölliseen eläkevakuutukseen. (Kuva 2.)

Kuva 2. Pääasiallinen syy tuloluokittain, miksi yksilöllistä eläkevakuutusta ei ole hankittu (viitehenkilö). Kysytty 45 vuotta täyttäneiltä.

Tulot ekvivalenttituloja.

Pienituloinen= alin tuloneljännes (ekvivalenttitulo vuodessa enintään 12 912 €).

Keskituloinen= 2. ja 3. tuloneljännes (12 913–25 068 €).

Suurituloinen= ylin tuloneljännes (yli 25 068 €).

45 vuotta täyttäneistä kotitalouksista 11 prosentilla on yksityinen eläkevakuutus ja 9 prosentilla on muita eläkesäästöjä⁶ kuin eläkevakuutus. Näin ollen joka viidennellä kotitaloudella, joissa ainakin toinen on vähintään 45-vuotias, on säästöjä (eläkevakuutus tai muita

⁶ 12 prosenttia viitehenkilöistä ja puolisoista ilmoittaa täydentävänsä eläketurvaansa muilla säästöillä, kun taas yhdeksän prosenttia kotitalouksista ilmoittaa, että heillä on vain muita säästöjä. Kotitaloudet, jotka säästävät molemmilla tavoilla, on sisällytetty eläkevakuutettujen lukumäärään.

säästöjä) eläkeajan varalle. Eläkeikää varten säästäminen on yleisintä suurituloisilla: 43 prosentilla suurituloisista kotitalouksista on joko yksilöllinen eläkevakuutus tai muita säästöjä eläkeajan varalle. (Taulukko 4.)

Yleisimmin eläkeaikaa varten säästävät ne, joilla on siihen varaa. Tarkastelu rajoittuu tässä kotitalouksiin, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias. Aikaisempien tarkastelujen perusteella huomattiin, että nuoremmissa kotitalouksissa eläkesäästäminen jakautuu tasaisemmin eri tuloryhmien välillä.

Taulukko 4. Kotitalouksien (45+) yksityinen eläkesäästäminen vuonna 2004 tulojen mukaan, %.

	On eläke- vakuutus	On vain muita eläkesäästöjä	Ei yksityisiä eläkesäästöjä	Yht.
Pienituloinen	2	3	95	100
Keskituloinen	6	7	87	100
Suurituloinen	26	17	57	100
Kaikki	11	9	80	100

Yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkineet kotitaloudet ja eläketurvaa muilla säästöillä täydentävät kotitaloudet ovat melko samankaltaisia keskenään. Kummankin eläkesäästämismuodon yleisyys kasvaa koulutuksen ja taloudellisen hyvinvoinnin kasvaessa. (Taulukko 5).

Taulukko 5. Yksilöllisen eläkevakuuttamisen ja muun eläkesäästämisen yleisyys kotitalouksissa, joissa ainakin toinen on vähintään 45-vuotias.

Taustatekijä		On eläke- vakuutus, %	On vain muita säästöjä, %	Ei ole kum- paakaan, %	Kaikki, %	Lukumäärä
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	6	7	87	100	742
	Keskiaste	10	9	81	100	661
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	18	12	70	100	435
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	24	16	60	100	247
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. viidennes	3	3	94	100	317
	2. viidennes	4	6	90	100	397
	3. viidennes	9	6	85	100	364
	4. viidennes	8	13	80	100	365
	5. viidennes	29	18	53	100	642
Kotitalouden nettovarallisuus	1. viidennes	4	1	95	100	172
	2. viidennes	2	5	94	100	221
	3. viidennes	7	7	85	100	377
	4. viidennes	11	8	81	100	488
	5. viidennes	21	18	61	100	827
Kaikki	Prosenttiosuus	11	9	80	100	2 085
	Lukumäärä	355	234	1 496	2 085	

Varallisuustutkimuksessa ei tarkemmin määritelty eläkeaikaisia säästöjä. Monella (kahdella kolmesta) eläkeaikaa varten (muutoin kuin eläkevakuutukseen) säästäneestä kotitaloudesta on arvopaperisäästöjä. Kolmasosalla kotitalouksista on asuntoja kaksi tai enemmän, joten osalla lienee varoja sijoitusasunnossa. Vajaalla kymmenyksellä on muiden eläkesäästöjen ohella myös eläkevakuutus (taulukko 6). Myös esimerkiksi metsäomaisuus, mitä ei tässä tarkemmin eritellä, voidaan mieltää eläkesäästöiksi. Eläkeiän lähestyessä luultavasti mikä tahansa säästömuoto tai helposti rahaksi muutettavissa oleva varallisuus voidaan mieltää säästöiksi eläkeikää varten sijoitusten alkuperäisestä tarkoituksesta riippumatta.

Taulukko 6. Kotitalouksien varallisuuden muodot, joissa on eläkevakuutussäästöjen sijaan (tai ohella) muita eläkesäästöjä. Mukana kotitaloudet, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias.

Kotitaloudessa	%
On arvopapereita	66
On säästö- ja sijoitusvakuutuksia	17
On eläkevakuutus	8
Kotitalouden asuntojen lukumäärä (ei vapaa-ajan asunto)	
0	8
1	60
2 tai enemmän	32

4 Eläkevakuutussäästöt osana varallisuutta

Suurituloisista kotitalouksista joka neljännellä on eläkevakuutussäästöjä ja nuorissa kotitalouksissa keskituloisistakin kotitalouksista jo 15 prosenttia säästää yksilölliseen eläkevakuutukseen (taulukko 7). Kyseiset osuudet eivät kuitenkaan kerro, kuinka merkittävää säästäminen on euromääräisesti.

Taulukko 7. Eläkevakuutuksen hankkineiden kotitalouksien osuus iän ja tulojen mukaan.

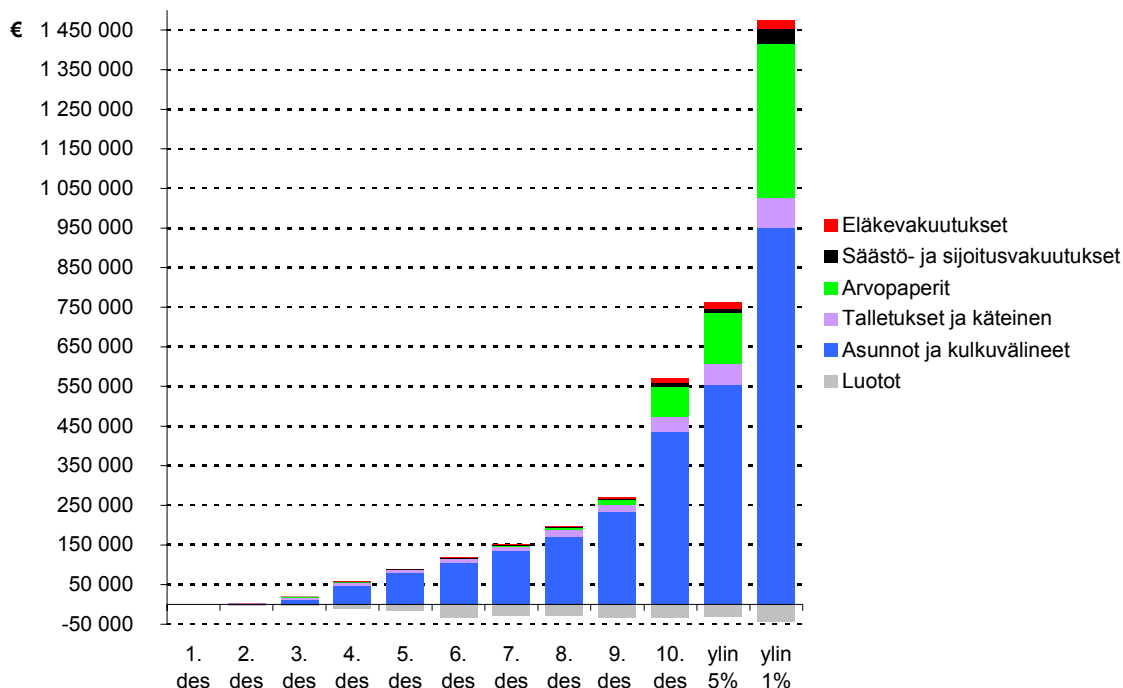
	alle 45 vuotiaista, %	45 vuotta täyttäneistä, %
Pienituloinen	3	2
Keskituloinen	15	6
Suurituloinen	25	26
Kaikki	13	11

4.1 Kotitalouksien varallisuus

Kotitalouksien varallisuus oli vuonna 2004 keskimäärin 147 000 euroa kotitaloutta kohden. Varallisuus on epätasaisesti jakautunut kotitalouksien kesken. Varakkain viisi prosenttia kotitalouksista omistaa neljänneksen koko bruttovarallisuuden arvosta ja kaikkein rikkaimman prosentin hallussa on 10 prosenttia varallisuudesta. (Kuva 3 ja Säylä 2007.)

Kuvassa 3 on eroteltu kaikkien kotitalouksien bruttovarallisuus eri komponentteihin ja eritelty lisäksi kotitalouden luotot. Käytetty määritelmä ei sisällä metsävarallisuutta eikä kestotavaroiden arvoa. Varallisuus koostuu pääosin kiinteästä varallisuudesta. Noin neljännes varallisuudesta on rahoitusvarallisuutta. Suuri osa rahoitusvarallisuudesta kuten osakkeet, sijoitusrahastot ja talletukset, ovat helposti rahaksi muutettavaa eli likvidiä varallisuutta. Eläkevakuutus on epälikvidi säästömuoto, jonka nosto on rajoitettu vakuutus sopimuksessa määriteltyyn eläkeikään.

Kuva 3. Kotitaloutta kohden laskettu varallisuus bruttovarallisuuden mukaisissa desieileissä.

Eläkevakuutussäästöjen osuus kaikkien kotitalouksien bruttovarallisuudesta oli vuonna 2004 keskimäärin 1,3 prosenttia. Vuonna 1998 eläkevakuutussäästöjen osuus bruttovarallisuudesta oli 0,6 prosenttia. (Määttänen 1998.) Kyseisenä ajanjaksona eläkesäästäjäkotitalouksien osuus on kaksinkertaistunut. Eläkesäästöjen osuus varallisuudesta on ajanjaksolla noussut, mutta se on yhä varsin vähäinen. Eläkevakuutusvarojen osuus rahoitusvarallisuudesta oli vuonna 2004 7,2 prosenttia kaikkien kotitalouksien rahoitusvarallisuudesta. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Eläkevakuutusvarallisuus osuutena kaikkien kotitalouksien varallisuudesta vuosina 1998 ja 2004.

Eläkevakuutusvarallisuuden osuus kaikkien kotitalouksien	1998 ¹ , %	2004, %
bruttovarallisuudesta	0,6	1,3
rahoitusvarallisuudesta	3,7	7,2

¹ Lähde Määttänen (2004).

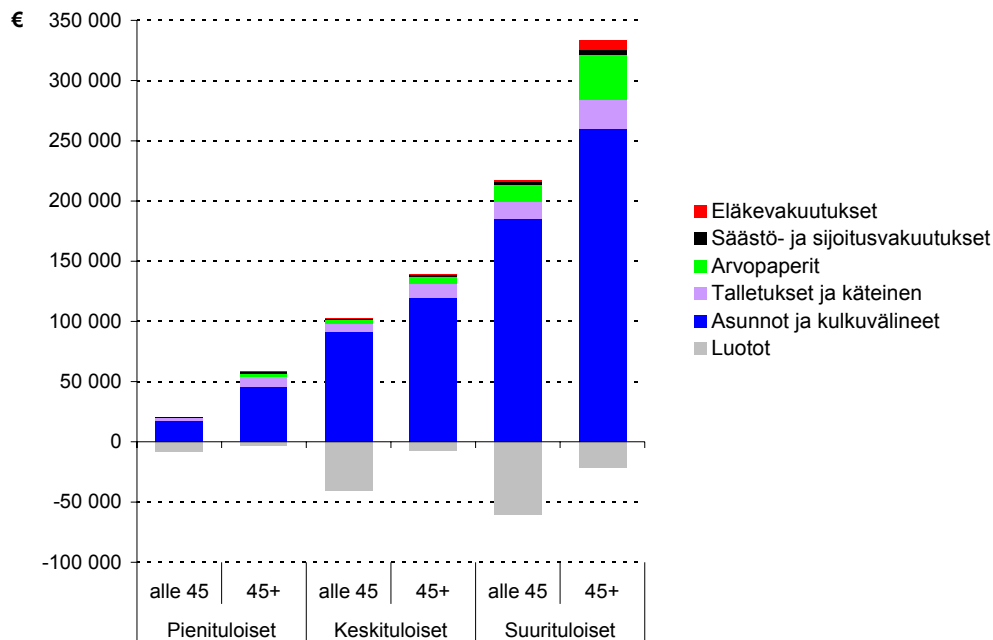
Eläkevakuutuksen ottaneilla kotitalouksilla on keskimäärin 15 800 euroa lisäeläkesäästöjä (Taulukko 10). Puolella kotitalouksista on alle 5 000 euroa lisäeläkesäästöjä, reilulla neljänneksellä säästöjä on vähintään 20 000 euroa. Kotitalouksissa, joissa molemmat puoliset ovat alle 45-vuotiaita, kolmessa neljäsosassa (75 %) on eläkesäästöjä alle 5 000 euroa. Kotitalouksissa, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias, vähän säästäneiden kotitalouksien osuus on pienempi. (Taulukko 9.) Ero eri-ikäisten kotitalouksien säästöissä selittyy sillä, että vanhemmilla kotitalouksilla eläkesäästöjen keskimääräinen kartuttamisai-ka on nuoria säästäjiä pitempi ja toisaalta myös vakuutusmaksu on nuoria säästäjiä keskimäärin korkeampi.

Taulukko 9. Kotitalouksien eläkevakuutussäästöt vuonna 2004.

Taustatekijä		Kotitalouden eläkesäästöjen määrä, %.				
		Alle 5000 euroa	5000-19999 euroa	Vähintään 20000 euroa	Kaikki	Lukumäärä
Ikä	Molemmat alle 45 vuotta	75	20	5	100	223
	Ainakin toinen vähintään 45 vuotta	31	32	37	100	363
Kaikki	Prosenttiosuus	50	27	23	100	586
	Lukumäärä	247	177	162	586	

4.2 Eläkevakuutussäästäjien varallisuus

Tarkastellaan kotitalouksien varallisuutta kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen mukaan. Kotitaloudet jaetaan edellä olleen mallin mukaan kolmeen luokkaan, pieni-, keski- ja suurituloisiin. Varallisuus kasvaa tulojen ja iän mukaan. Selvästi suurin osa varallisuudesta on kiinteää varallisuutta, käytännössä asuntovarallisuutta. Rahoitusvarallisuudesta suurin erä on pieni- ja keskituloisilla talletuksina ja käteisenä; suurituloisilla arvopapereina. Kun tarkastellaan kaikkia kotitalouksia, eläkevakuutusten osuus varallisuudesta on pienituloisten osalta olematon, keskituloisilla hyvin vähäinen ja suurituloisillakin melko vähäinen. (Kuva 4.) Eläkevakuutuksen pieni merkitys kaikkien kotitalouksien varallisuudesta johtuu osin kuitenkin siitä, että eläkevakuutussäästöjä on enimmilläänkin vain joka neljännellä suurituloisella kotitaloudella.

Kuva 4. Kotitalouksien varallisuus, tulot ja ikä. Kaikki kotitaloudet.

Tulot ekvivalenttituloja.

Pienituloinen= alin tuloneljännes (ekvivalenttitulo vuodessa enintään 12 912 €).

Keskituloinen= 2. ja 3. tuloneljännes (12 913–25 068 €).

Suurituloinen= ylin tuloneljännes (yli 25 068 €).

Arvopaperit= pörssi- ja muut osakkeet, rahastosijoitukset, osuustodistukset ja joukkovelkakirjat.

Luotot= kotitalouden asunto-, kulutus- ja opintovelat.

Tarkastellaan erikseen eläkevakuutussäästäjien varallisuutta. Yksityinen eläkevakuutusvarallisuus on eläkevakuutukseen säästävien kotitalouksien bruttovarallisuudesta keskimäärin vajaa 6 prosenttia ja rahoitusvarallisuudesta 25 prosenttia (Taulukko 10). Eläkevakuutussäästäjien varallisuus näyttää hivenen laskeneen edelliseen, vuotta 1998 koskevaan, varallisuustutkimukseen verrattuna. Tuolloin eläkevakuutussäästöjen osuus eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksien bruttovarallisuudesta oli keskimäärin seitsemän prosenttia. Lasku johtuu eläkesäästämisen yleistymisestä viime vuosina yhä nuorempien keskuudessa. Nuoret aloittavat eläkevakuutussäästämisen keskimäärin varsin pienin säästöerin, joten keskimääräinen eläkevakuutusmaksu on laskenut.

Eläkevakuutussäästöjen merkitys varallisuudesta on suurempi vanhemmilla kuin nuoremmilla kotitalouksilla. Eläkevakuutussäästöt ovat alle 45-vuotiaiden keski- ja suurituloisten eläkevakuutus-kotitalouksien bruttovarallisuudesta kaksi prosenttia; vanhempien kotitalouksien bruttovarallisuudesta 6-7 prosenttia. Eläkevakuutussäästöt ovat runsas neljännes 45 vuotta täyttäneiden kotitalouksien rahoitusvarallisuudesta. Myös alle 45-vuotiaissa keskituloisissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöt ovat lähes neljäsosa rahoitusvarallisuudesta. Sen sijaan suurituloisissa nuorissa kotitalouksissa eläkesäästöjen osuus on vain kymme-

nes rahoitusvarallisuudesta (Taulukko 10.) Pienituloisten eläkevakuutussäästäjien vähäisen määrän takia pienituloisten eläkesäästäjien varallisuutta ei tarkastella erikseen.

Keskituloisissa nuorissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöjä on keskimäärin 3 600 euroa, suurituloisissa 6 300 euroa. Vanhemmissa kotitalouksissa eläkesäästöjä on kertynyt keskimäärin enemmän, keskituloisilla yli 13 000 euroa ja suurituloisilla lähes 30 000 euroa. Luonteva selitys tälle on nuorempia eläkesäästäjiä pitempi vakuutus aika ja usein myös korkeampi vakuutusmaksu. (Taulukko 10).

Taulukko 10. Eläkesäästöjen osuus eläkevakuutuksen ottaneiden kotitalouksien varallisuudesta ja kotitalouksien keskimääräiset eläkesäästöt.

	Keskituloiset		Suurituloiset		Kaikki
	alle 45	yli 45	alle 45	yli 45	
Eläkesäästöjen osuus:					
Bruttovarallisuudesta ² , %	2,4	6,5	2,3	7,2	5,7
Rahoitusvarallisuudesta ¹ , %	22,8	28,5	10,5	28,1	25,1
Eläkesäästöjä keskimäärin, €	3 600	13 300	6 300	29 900	15 800

¹ Rahoitusvarallisuus = talletukset ja käteinen, arvopaperit, säästö- ja sijoitusvakuutukset sekä eläkevakuutus.

² Bruttovarallisuus = rahoitusvarallisuus + kiinteän varallisuuden (asunnot ja kulkuvälineet) käypä arvo.

Eroaako eläkevakuutukseen säästävien kotitaloutta kohden laskettu varallisuus ja sen komponentit samanikäisistä ja samantuloisista kotitalouksista, joissa eläkevakuutukseen ei säästetä? Onko eläkevakuutuksen ottaneilla kotitalouksilla eläkevakuutuksen ohella paljon muitakin pitkäaikaissäästöjä? Verrataan keskenään samassa ikä- ja tuloluokassa olevia kotitalouksia, joissa on eläkevakuutus ja joissa sitä ei ole. Myös nyt pienituloiset on rajattu pois tarkastelusta. Tarkastellaan suurituloisista kotitalouksista myös erikseen ylintä tulodesiiliä.

Keskituloisten alle 45-vuotiaiden eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksien kotitaloutta kohden laskettu nettovarallisuus on noin 30 000 euroa suurempi kuin saman ikäryhmän kotitalouksien, joilla ei ole eläkevakuutusta. Vanhemmassa ikäryhmässä ero on noin 60 000 euroa. Ero näkyy selvemmin asuntovarallisuutena ja etenkin vanhemmassa ikäryhmässä eläkevakuutussäästöinä sekä arvopaperivarallisuutena. Keskituloisilla alle 45-vuotiailla eläkesäästäjä-kotitalouksilla on lainaa jonkin verran enemmän kuin muilla vastaavanikäisillä ja -tuloisilla kotitalouksilla. (Kuva 5.)

Myös suurituloisten eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksien kotitaloutta kohden laskettu brutto- ja nettovarallisuus on korkeampi kuin vertailuryhmällä eli kotitalouksilla, joissa eläkevakuutusta ei ole. Varallisuusero näkyy selvemmin kiinteänä varallisuutena sekä nuorilla arvopaperisäästöinä ja vanhemmissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöinä. Euromääräisesti nettovarallisuusero on nuorissa kotitalouksissa noin 60 000 euroa ja vanhemmassa ikäryhmässä noin 100 000 euroa. Tulokset ovat samansuuntaisia, euromäärät vain korkeampia, kun tarkastellaan erikseen kotitalouden ylintä tulodesiiliä. Ylimmässä tulodesiilissä

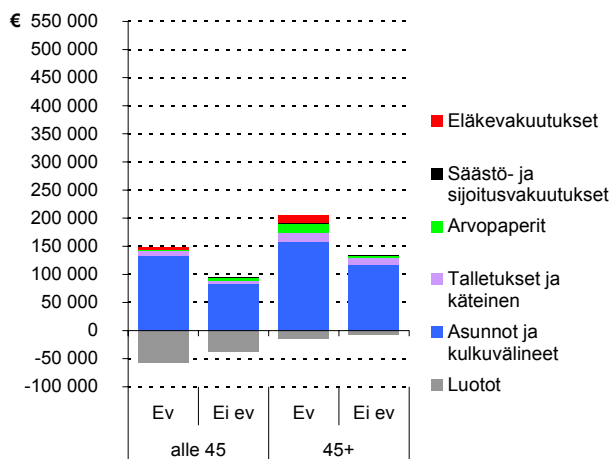
eläkevakuutussäästäjien kotitaloutta kohden laskettu varallisuus on muita korkeampi. (Kuva 5.)

Nuoret eläkevakuutukseen säästävät suurituloiset kotitaloudet sekä vanhemmat keskituloiset kotitaloudet ovat muita aktiivisempia sijoittajia, sillä heillä on eläkesäästöjen ohella arvopaperivarallisuutta enemmän kuin muilla vastaavanikäisillä ja -tuloisilla kotitalouksilla. (Kuva 5.)

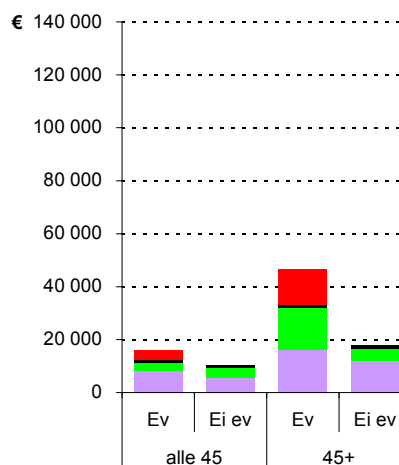
Kuva 5. Eläkevakuutussäästöt ja varallisuuden arvo kotitaloutta kohden vuonna 2004.

5a)

Keskituloiset, varallisuus

Keskituloiset, rahoitusvarallisuus

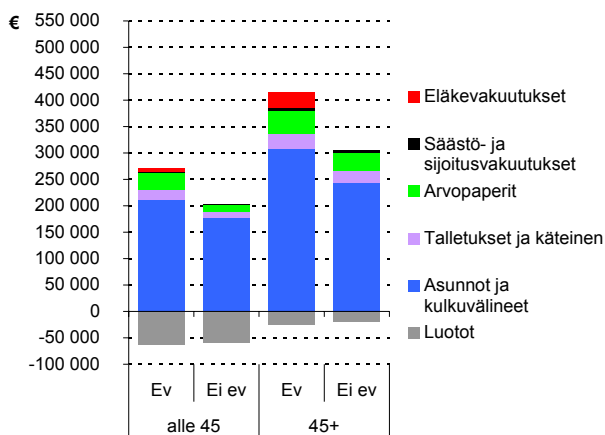

Ev = kotitaloudessa on eläkevakuutus

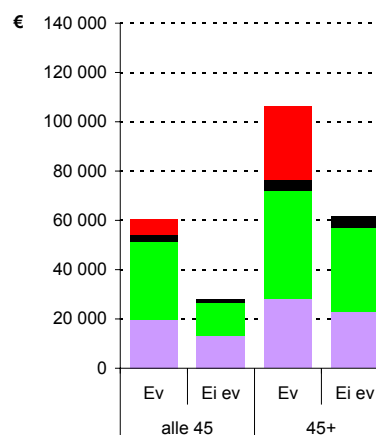
Ei ev = kotitaloudessa ei ole eläkevakuutusta

5b)

Suurituloiset, varallisuus

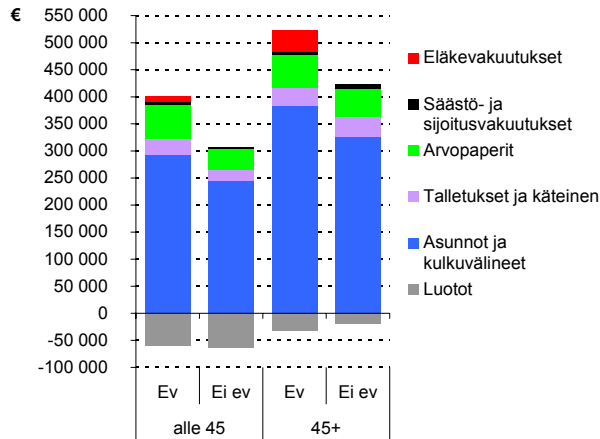

Suurituloiset, rahoitusvarallisuus

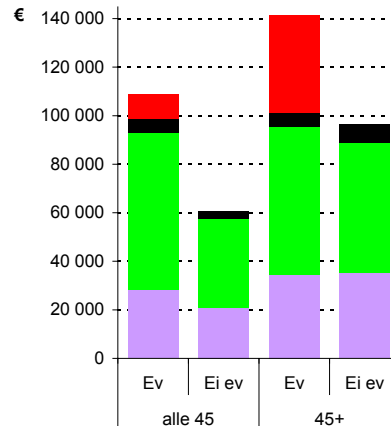

5c)

Ylin tulodesiili, varallisuus

Ylin tulodesiili, rahoitusvarallisuus

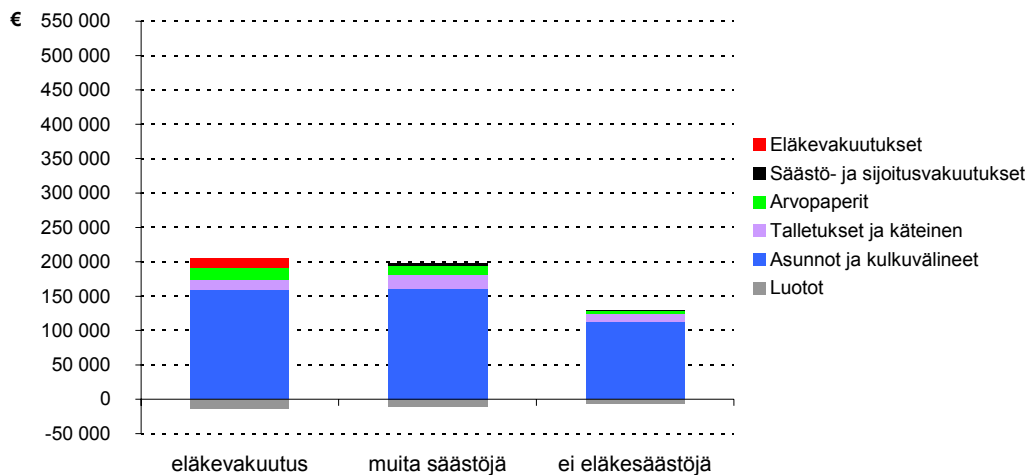
Varallisuus on tässä raportissa laskettu kotitaloutta kohden. Liitetaulukossa 4 on raportoitu suurituloisten kotitalouksien osalta myös varallisuuden mediaaniarvot. Koska varallisuus jakautuu epätasaisesti kotitalouksien kesken ja varakkaimman prosentin hallussa on kymmenesosa kaikkien kotitalouksien varallisuuden arvosta, keskiarvo on mediaania korkeampi. Kotitalouksien suhteelliset erot pysyvät kuitenkin samoina, vaikka keskiarvon sijaan käytettäisiin mediaania.

4.3 Eläkesäästäjien varallisuus

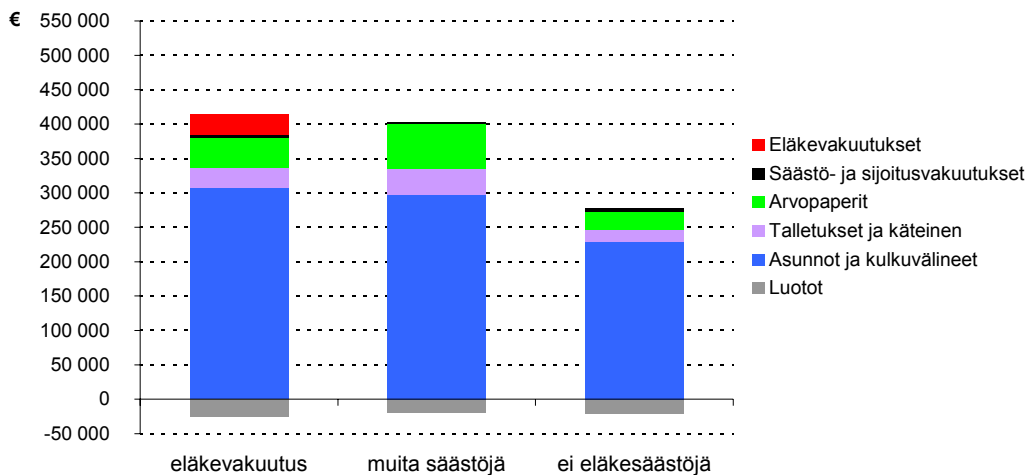
Eläkeikää varten säästäneiden kotitalouksien varallisuus on muita saman tulotason kotitalouksia suurempi säästömuodosta riippumatta. Eläkevakuutussäästäjien ja muulla tavoin vanhuuden varalle säästäneiden vanhempien (45+) kotitalouksien varallisuus on keskenään lähestulkoon yhtä suuri kaikissa tuloluokissa. Suurituloisissa kotitalouksissa eläkevakuutukselle vaihtoehtoinen säästämismuoto vaikuttaa olevan arvopaperisäästäminen. (Kuva 6.)

Kuva 6. Kotitaloutta kohden laskettu varallisuus eläkesäästämisen mukaan. 45 vuotta täyttäneet.

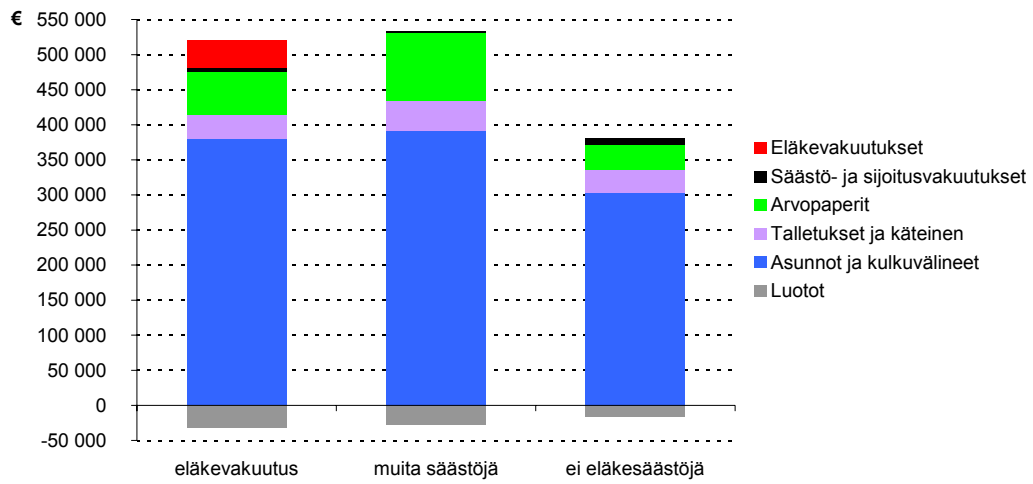
Keskituloiset

Suurituloiset

Ylin tulodesiili

5 Eläkevakuutussäästöt eläkeaikaisen toimeentulon rahoittajana

Eläkevakuutussäästöt eivät ole kaikille eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksille merkittävä keino rahoittaa eläkeaikaista toimeentuloaan. 27 prosenttia 45 vuotta täyttäneistä eläkevakuutus-kotitalouksista ei mainitse eläkevakuutusta eläkeaikaisen toimeentulon rahoittamiskeinona. Osassa näistä kotitalouksista eläkevakuutussäästöjä on vähän tai korkeintaan kohtalaisesti eläkeiän läheisyyteen nähden. Joukossa on myös kotitalouksia, joissa eläkevakuutussäästöjä on merkittävä euromäärä. Näissä kotitalouksissa eläkevakuutus on mahdollisesti otettu verotuksellisista syistä.

Useampi suurituloisen eläkevakuutussäästäjä-kotitalous (78 %) kuin keskituloisen (61 %) aikoo rahoittaa eläkeaikaansa yksityisillä eläkevakuutussäästöillä. Suurituloisilla eläkevakuutuksen arvo onkin euromääräisesti keskituloisia selvästi suurempi.

5.1 Toimeentulon täydentäjänä eläkevakuutus

Henkilöiltä, jotka kertoivat eläkevakuutuksen olevan yksi eläkeaikaisen toimeentulonsa rahoittamiskeino, kysyttiin vielä tarkemmin syitä eläkevakuutuksen hankkimiselle. Kysymykset yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimisen syistä esitettiin vain vähintään 45-vuotiaille. Syitä tarkastellaan erikseen viitehenkilön ja puolison osalta. Viitehenkilö on useimmiten mies⁷.

Taulukosta 11 näkee, että oman eläkkeen täydennys on yleisin ensisijainen syy yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimiselle niin viitehenkilöillä (35 %) kuin puolisoillakin (45 %). Oman eläkkeen riittämättömyyttä pitää tärkeimpänä syynä noin joka kymmenes kummasakin ryhmässä. Varhennus on hieman yleisempää puolisoiden joukossa (27 % > 21 %)⁸, kun taas veroetua tavoittelee hieman useammin viitehenkilö eli kotitalouden suurituloisin. Kysyttäessä toissijaista syytä, viitehenkilöllä täydennys on myös silloin tärkein (29 %), mutta puolisolilla oman eläkkeen riittämättömyys nousee tärkeimmäksi (25 %). Kummassakin ryhmässä veroetu nousee ensimmäiseksi kysyttäessä kolmanneksi tärkeintä syytä.

⁷ Vakuuttaneista kotitalouksista 71 prosentissa viitehenkilö eli kotitalouden suurituloisin on mies (Liitetaulukko 1).

⁸ Tätä eroa selittänee pariskuntien halu päästä eläkkeelle yhtä aikaa. Puolisoista enemmistö on naisia, jotka ovat hiukan viitehenkilöitä nuorempia (kotitalouksien, joissa on lisäeläkesäästöjä, viitehenkilöiden keskiarvoikä on 46 vuotta ja puolisoiden 44 vuotta), joten puolisoiden tulee varhentaa päästäkseen eläkkeelle samaan aikaan.

Taulukko 11. Viitehenkilön ja puolison eläkevakuutuksen hankkimisen syyt¹. Kotitaloudet, joissa ainakin toinen on vähintään 45-vuotias.

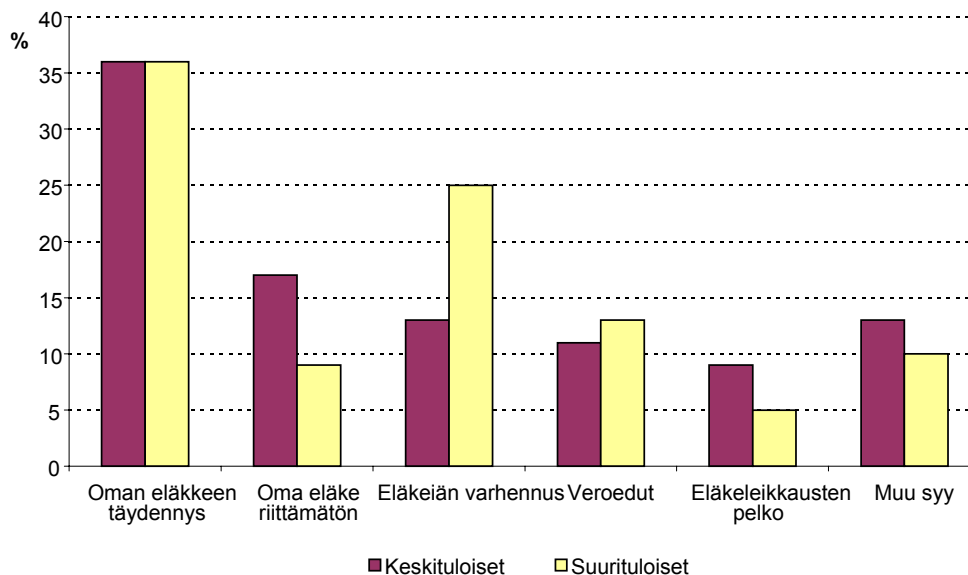
Eläkevakuutuksen hankkimisen syyt, %.										
Vakuutettu	Tärkeys	Oman eläkkeen täydennys	Oma eläke riittämätön	Puolison eläke riittämätön	Eläkeiän varhennus	Veroedut	Eläkeleikkausten pelko	Muu syy	Ei osaa sanoa	Yhteensä
Viitehenkilö	1. tärkein	35	11	0	21	12	8	12	2	100
	2. tärkein	29	14	6	17	21	8	4	0	100
	3. tärkein	9	12	5	17	28	23	6	0	100
Puoliso	1. tärkein	45	10	0	27	7	5	5	2	100
	2. tärkein	21	25	1	24	16	12	1	0	100
	3. tärkein	12	5	4	18	33	25	4	0	100

¹ Kysymys eläkevakuutuksen ottamisen syistä esitettiin vain henkilöille, jotka olivat kertoneet rahoittavansa yksiyksellä eläkevakuutuksella eläkeikäistä toimeentuloaan eikä tuloksia siten voi yleistää.

Eläkevakuutuksen ottamisen syy ja tulot

Eläkevakuutuksen ottamisen syyt vaihtelevat jonkin verran kotitalouden tulotason mukaan. Keskituloisissa kotitalouksissa viitehenkilön eläkevakuutuksen ottamisen tärkeimmät syyt ovat oman eläkkeen täydennys ja sen riittämättömyys. Suurituloisilla eläkkeen täydentämisen ohella tärkeä syy on lisäksi eläkeiän varhennus. Pienituloisia eläkevakuutuksenottajia ei tarkastella erikseen pienituloisten vähäisen eläkevakuutussäästämisen takia. (Kuva 7).

Kuva 7. Eläkevakuutuksen hankkimisen tärkein syy tulojen mukaan, 45 vuotta täyttänyt viitehenkilö¹

¹ Kysymys eläkevakuutuksen ottamisen syistä esitettiin vain henkilöille, jotka olivat kertoneet rahoittavansa yksiyksellä eläkevakuutuksella eläkeikäistä toimeentuloaan eikä tuloksia siten voi yleistää.

Kysymys eläkevakuutuksen ottamisen syistä esitettiin vain henkilöille, jotka olivat kertoneet rahoittavansa yksityisellä eläkevakuutuksella eläkeajasta toimeentuloaan eikä tuloksia siten voi yleistää. Esimerkiksi veroedun rooli lienee alikorostunut vastauksissa.

Varhentamishalukkuus nousee, kun molemmilla on kotitaloudessa yksilöllinen eläkevakuutus (Taulukko 12). Halukkuus päästä eläkkeelle aiemmin yksilöllisen eläkevakuutuksen avulla kutakuinkin kaksinkertaistuu, kun molemmilla on kotitaloudessa eläkevakuutus. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 12. Eläkeiän alentaminen yksilöllisen eläkevakuutuksen hankkimisen ensisijaisena syynä viitehenkilöllä ja puolisoilla.

Vakuutettu ¹	Vakuutus	Vakuutuksen ottamisen ensisijainen syy, %.			Lukumäärä
		Varhennus	Muu syy	Yhteensä	
Viitehenkilö* (p=0,0412)	Vain viitehenkilöllä	18	82	100	194
	Myös puolisoilla	31	69	100	85
Puoliso* (p=0,0230)	Vain puolisoilla	17	83	100	76
	Myös viitehenkilöllä	36	64	100	85

¹ Taustatekijän mukaiset erot muuttujassa merkitseviä riskitasolla 0,05(*), 0,01(**) tai 0,001(***)

Parisuhde vaikuttaa lisäävän varhentamishalukkuutta, kun taustatekijöiden vaikutus huomioidaan (Taulukko 13). Vaikuttaa siltä, että yksilöllinen eläkevakuutus on pariskunnille keino päästä viettämään yhteistä eläkeikää aiemmin, mahdollisesti myös mahdollisimman samaan aikaan.

Taulukko 13 Logistinen regressioanalyysi varhentamisen yleisyydestä kotitalouksissa, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias.

Taustatekijä		Varhennus on viitehenkilön vakuutuksen ottamisen ensisijainen tai toissijainen syy		
		OR	keskivirhe	p-arvo
Viitehenkilön ikä	45-54 vuotta	1,00		
	Vähintään 55 vuotta	0,62	0,36	0,1774
Viitehenkilön sukupuoli	Mies	1,00		
	Nainen	2,07	0,39	0,0595
Viitehenkilöllä puoliso	Ei ole	1,00		
	On	2,39	0,41	0,0335
Viitehenkilön sosioekonominen asema	Yrittäjät ja maatalous	1,28	0,44	0,5630
	Ylemmät toimihenkilöt	0,90	0,46	0,8178
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	1,00		
	Työelämän ulkopuolella olevat	0,97	0,60	0,9531
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	1,00		
	Keskiaste	1,39	0,47	0,4893
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	1,05	0,47	0,9113
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	1,93	0,55	0,2362
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. - 3. viidennekset	1,00		
	4. viidennes	2,25	0,55	0,1447
	5. viidennes	1,94	0,46	0,1517

6 Loppupäätelmiä

Tutkimuksessa tarkasteltiin kotitalouksien yksityisen eläkesäästämisen yleisyyttä ja sen merkitystä kotitalouksien varallisuuteen. Tutkimusaineistona käytettiin Tilastokeskuksen vuoden 2004 Asumis- ja varallisuustutkimusta.

Vuonna 2004 eläkevakuutussäästöjä oli 12 prosentilla kotitalouksista. Vanhemmissa kotitalouksissa eläkesäästäminen on yhä selvästi keskittynyt suurituloisiin kotitalouksiin, mutta tätä nuoremmissa kotitalouksissa (kotitalouksissa, jonka jäsenet ovat alle 45-vuotiaita) eläkesäästäminen on melko yleistä jo keskituloisilla. Pienituloisten kotitalouksien eläkevakuutussäästäminen on vähäistä kotitalouden iästä riippumatta. Yksityinen eläkesäästäminen on siten edelleen vahvasti tuloista riippuvaista, vaikka tämä riippuvuus on nuorilla jonkin verran vanhempia vähäisempi.

Eläkevakuutuksen ottaneiden kotitalouksien osuus on kaksinkertaistunut vuodesta 1998 vuoteen 2004. Yksityisten eläkevakuutussäästöjen osuus kaikkien kotitalouksien kokonaisvarallisuudesta on ajanjaksolla jonkin verran noussut, mutta se on yhä varsin pieni. Vuonna 2004 eläkevakuutussäästöjen osuus kaikkien kotitalouksien bruttovarallisuudesta oli keskimäärin 1,3 prosenttia ja rahoitusvarallisuudesta 7,2 prosenttia.

Eläkevakuutuksen ottaneissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöjen osuus bruttovarallisuudesta on keskimäärin kuusi prosenttia ja rahoitusvarallisuudesta 25 prosenttia. Eläkevakuutussäästöjen osuus eläkevakuutuksen ottaneiden kotitalouksien varallisuudesta on viime vuosina hivenen laskenut, sillä uusia eläkevakuutuksenottajia on viimeisten vuosien aikana tullut varsin paljon lisää, ja moni uusi säästäjä on aloittanut eläkesäästämisen pienen kuu-kausierän turvin. Pitemmän säästöajan ja usein myös korkeamman vakuutusmaksun takia vanhempien kotitalouksien eläkevarallisuuden arvo ja sen osuus varallisuudesta onkin selkeästi nuoria kotitalouksia suurempi. Nuorilla kotitalouksilla eläkevakuutuksen arvo on 14 prosenttia rahoitusvarallisuudesta; vanhemmissa kotitalouksissa eläkevakuutussäästöt ovat 28 prosenttia rahoitusvarallisuudesta.

Suurituloiset nuoret eläkevakuutuksen ottaneet kotitaloudet ovat aktiivisia sijoittajia. Eläkevakuutukseen säästettyjen varojen osuus on heillä vain kymmenes rahoitusvarallisuudesta, yli puolet rahoitusvarallisuudesta on arvopapereissa. Suurituloisilla nuorilla eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksilla on eläkesäästöjen ohella arvopaperivarallisuutta selvästi enemmän kuin muilla nuorilla suurituloisilla kotitalouksilla. Myös keskituloisilla vanhemmilla eläkevakuutukseen säästävillä kotitalouksilla on arvopaperivarallisuutta selvästi muita saman tulotason ja ikäryhmän kotitalouksia enemmän. Sitä vastoin keskituloisilla nuorilla eläkevakuutussäästäjä-kotitalouksilla on muita pitkäaikaissäästöjä vähän: puolet rahoitusvarallisuudesta on talletuksina ja käteisenä, ja eläkevakuutuksen osuus rahoitusvarallisuudesta on liki neljännes.

Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien kotitalouksien eli kotitalouksien, joissa toinen tai molemmat puolisoista on täyttänyt 45 vuotta, eläkesäästämistä laajemmin. Pienituloisista vanhemmista kotitalouksista vain kahdella prosentilla ja keskituloisista kuudella prosentilla on eläkevakuutus. Kysyttäessä tähän syytä ilmeni, että pieni- ja keskituloiset eivät säästä eläkevakuutukseen, koska heillä ei ole siihen varaa eivätkä he ehkä osin tästä syystä ole lisäeläkesäästämistä juuri ajatelleet. Harva pieni- tai keskituloinen kotitalous säästää minäkään muunkaan säästömuodon turvin eläkeiän varalle. Suurituloisista 45-vuotiaista kotitalouksistakaan suurin osa, 74 prosenttia, ei ole hankkinut eläkevakuutusta. Eläkevakuutusta ei ole hankittu, koska heillä on usein riittävän hyvä lakisääteinen eläke tai he säästävät eläkeajan varalle muulla tavoin. 17 prosenttia suurituloisista vanhemmista kotitalouksista säästää eläkeajan varalle muutoin kuin yksilölliseen eläkevakuutukseen.

Näin ollen joka viidennellä kotitaloudella, joissa ainakin toinen puolisoista on vähintään 45-vuotias, on yksityisiä säästöjä (eläkevakuutus tai muita säästöjä) eläkeajan varalle. Eläkeikää varten säästäminen on yleisintä suurituloisilla: 43 prosentilla suurituloisista kotitalouksista on joko yksilöllinen eläkevakuutus tai muita säästöjä eläkeajan varalle. Täten yleisimmin eläkeikää varten säästävät ainakin tässä ikäryhmässä yksinkertaisesti ne, joilla on siihen parhaat taloudelliset edellytykset. Eläkeaikaisen toimeentulon tason täydentämisen tarve lienee heillä pienempituloisia vähäisempi. Suurituloisissa kotitalouksissa eläkevakuutukselle vaihtoehtoinen säästämismuoto on lähinnä arvopaperisäästäminen. Yksilöllinen eläkevakuutus näyttää siten olevan yksi keino varautua eläkeikaan, mutta myös muita säästämistapoja on käytössä.

Yksilöllistä eläkevakuutusta koskeva lakimuutos tuli voimaan vuoden 2005 alusta. Suurimmat muutokset koskivat maksujen vähentämisen ja eläkkeen verottamisen siirtymistä ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotuksen piiriin. Vähennysoikeuden edellytyksenä oleva vanhuuseläkkeen alkamisikä nousi 60 vuodesta 62 vuoteen. Tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista tarkastella, miten lakimuutos on vaikuttanut ihmisten halukkuuteen hankkia yksilöllistä eläkevakuutusta. Lakimuutoksen voisi olettaa vähentävän sellaisia eläkevakuutuksen hankkijoita, joita motivoi eläkkeelle siirtymisen aikaistamisen mahdollisuus. Myös suurituloisten eläkesäästämisen verokannustimet vähenivät uudistuksen myötä.

Eläkekeskustelu on viime vuosina ollut erityisen aktiivista, ja ihmiset ovat aikaisempaa kiinnostuneempia eläkeaikaisesta toimeentulostaan. Yksityinen eläkesäästäminen on yleistynyt, ja suurituloisten lisäksi myös keskituloiset nuoret ovat alkaneet säästää eläkeikää varten. Sen sijaan pienituloisilla ei juuri ole taloudellista mahdollisuutta varautua yksityisesti eläkeikää varten. Vaikka yksityinen eläkesäästäminen on yleistynyt, sen kattavuus on edelleen verraten vähäinen ja selkeästi tulojen mukaan jakautunut.

Eläkevakuutukseen kertyneet varat ovat suurella osalla kotitalouksista vähäiset. Moni on kuitenkin aloittanut eläkesäästämisen vasta viime vuosina varsin pienen säästöerän turvin. Vakuutussäästöjä ei siten ole ehtinyt kertyä suureen osaan sopimuksista vielä paljoa. Aikanaan maksettavan lisäeläkkeen suuruutta ja sen vaikutusta eläkeaikaiseen toimeentuloon ei tästä syystä voi arvioida. Mikäli lisäeläkettä säästetään vain muutamiksi vuosiksi, kuten aina viime vuosiin asti on ollut yleistä, lisäeläkkeen vaikutus koko eläkeaikaiseen toimeentuloon jää helposti vähäiseksi. Toisaalta, jos lisäeläkkeen keskimääräinen säästötavoite ja maksuaika jatkossa merkittävästi nousevat, yksityisen eläkevakuutussäästämisen merkitys koko eläkeaikaiseen toimeentuloon voi kasvaa.

Kirjallisuus

Ahonen Kati ja Knuuti Juha (2006): Lakisääteistä eläketurvaa täydentävä lisäeläketurva. www.etk.fi

Ahonen Kati (2004) ”Vapaaehtoisen lisäturvan merkitys palkansaajien eläkkeelle siirtymisessä” teoksessa Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jatkamisaikeet (toim. Tuominen Eila). Eläketurvakeskuksen raportteja 2004:37.

Ahonen Kati (2006) Työnantajan lisäeläketurva – pitoa työelämään vai työntöä eläkkeelle? Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2006:1.

CBO MEMORANDUM (1998): Social Security and Private Saving: A Review of the Empirical Evidence.

HE 80/2004

Hietaniemi Marjukka (2001): ’Yksilöllinen eläkevakuutus lakisääteisen turvan rinnalla’ teoksessa Muuttuva työ ja eläketurva (toim. Tuominen Eila). Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2001:1. Helsinki.

Hyrkkänen Raili (2004): ’Yrittäjät ja joustavan eläkeiän mahdollisuudet’ teoksessa Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jatkamisaikeet (toim. Tuominen Eila). Eläketurvakeskuksen raportteja 2004:37.

Kari Seppo, Kiander Jaakko ja Ulvinen Hanna (2006): Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja verotus VATT keskustelualoitteita 408.

Kuusisto Tapio (2004): Vapaaehtoinen eläkevakuutus Suomessa – järjestelmän erityispiirteet ja niiden vaikutus kuluttajan säästämissäätöihin. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Körhämö Miia (2003): 2040-luvun eläkeläiset – Nuorten varautuminen tulevaisuuteen vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Määttänen Niku, Stenborg Markku ja Valkonen Tarmo (2004): Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja kansantalous. Keskusteluaiheita No.892 ETLA

Säylä Markku (2007): Kotitalouksien varallisuus 1988–2004. Tulot ja kulutus 2007. Tilastokeskus, Helsinki.

Säylä Markku (2000): Kotitalouksien varallisuus 1998. Tulot ja kulutus 2000:26. Tilastokeskus, Helsinki.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Aineiston jakauma taustatekijöiden mukaan.

Taustatekijä		On eläke- vakuutus, %	Ei ole eläke- vakuutusta, %	Kaikki, %
Viitehenkilön ikä	Alle 30 vuotta	8	15	14
	30-39 vuotta	25	15	16
	40-49 vuotta	27	18	19
	50-59 vuotta	31	19	20
	Vähintään 60 vuotta	9	33	30
Yhteensä		100	100	100
Viitehenkilön sukupuoli	Mies	71	57	59
	Nainen	29	43	41
Yhteensä		100	100	100
Viitehenkilön sosioekonominen asema	Maatalous	5	2	2
	Yrittäjät	15	4	6
	Ylemmät toimihenkilöt	31	14	16
	Alemmat toimihenkilöt	20	16	17
	Työntekijät	19	19	19
	Opiskelijat ja koululaiset	1	4	4
	Eläkkeellä olevat	7	33	30
	Omaa kotitaloutta hoitavat, työttömät, muut	2	8	7
Yhteensä		100	100	100
Puolison sosioekonominen asema	Maatalous	3	2	2
	Yrittäjät	11	6	7
	Ylemmät toimihenkilöt	18	9	10
	Alemmat toimihenkilöt	30	20	22
	Työntekijät	15	14	14
	Opiskelijat ja koululaiset	3	6	6
	Eläkkeellä olevat	5	26	23
	Omaa kotitaloutta hoitavat, työttömät, muut	15	17	17
Yhteensä		100	100	100
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	19	34	32
	Keskiaste	34	40	39
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	30	18	20
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	16	8	9
Yhteensä		100	100	100
Kotitalouden nettovarallisuus	1. viidennes	5	22	20
	2. viidennes	13	21	20
	3. viidennes	16	20	20
	4. viidennes	24	20	20
	5. viidennes	42	17	20
Yhteensä		100	100	100
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. desiiili	2	11	10
	2. desiiili	2	11	10
	3. desiiili	3	11	10
	4. desiiili	6	11	10
	5. desiiili	5	11	10
	6. desiiili	11	10	10
	7. desiiili	11	10	10
	8. desiiili	11	10	10
	9. desiiili	22	8	10
	10. desiiili	27	8	10
Yhteensä		100	100	100
Kaikki	Prosenttiosuus	12	88	100
	Lukumäärä	586	2 869	3 455

Litetaulukko 2a. Yksilöllisen eläkevakuuttamisen yleisyys eri ryhmissä, kun kotitalouksissa molemmat ovat alle 45-vuotiaita.

Taustatekijä		Molemmat alle 45-vuotiaita, %			
		On vakuutus	Ei ole vakuutusta	Kaikki	Lukumäärä
Viitehenkilön sosioekonominen asema*** (p<0,0001)	Yrittäjät ja maatalous	36	64	100	219
	Ylemmät toimihenkilöt	17	83	100	327
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	13	87	100	570
	Työelämän ulkopuolella olevat	2	98	100	254
Viitehenkilön koulutus* (p=0,0177)	Perusaste tai ei koulutusta	11	89	100	214
	Keskiaste	11	89	100	703
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	19	81	100	290
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	18	82	100	163
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. desiili	2	98	100	213
	2. desiili	2	98	100	136
	3. desiili	5	95	100	109
	4. desiili	15	85	100	113
	5. desiili	9	91	100	128
	6. desiili	17	83	100	136
	7. desiili	20	80	100	135
	8. desiili	18	82	100	157
	9. desiili	32	68	100	129
	10. desiili	26	74	100	114
Kaikki	Prosenttiosuus	13	87	100	1 370
	Lukumäärä	223	1 147	1 370	

Litetaulukko 2b. Yksilöllisen eläkevakuuttamisen yleisyys eri ryhmissä, kun kotitalouksissa ainakin toinen on vähintään 45-vuotias.

Taustatekijä		Ainakin toinen vähintään 45-vuotias, %			
		On vakuutus	Ei ole vakuutusta	Kaikki	Lukumäärä
Viitehenkilön sosioekonominen asema*** (p<0,0001)	Yrittäjät ja maatalous	27	73	100	410
	Ylemmät toimihenkilöt	30	70	100	337
	Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	12	88	100	505
	Työelämän ulkopuolella olevat	3	97	100	833
Viitehenkilön koulutus*** (p<0,0001)	Perusaste tai ei koulutusta	6	94	100	742
	Keskiaste	10	90	100	661
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	17	83	100	435
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	25	75	100	247
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. desiili	3	97	100	114
	2. desiili	2	98	100	136
	3. desiili	3	97	100	158
	4. desiili	3	97	100	210
	5. desiili	3	97	100	186
	6. desiili	10	90	100	221
	7. desiili	9	91	100	203
	8. desiili	9	91	100	202
	9. desiili	23	77	100	237
	10. desiili	33	67	100	398
Kaikki	Prosenttiosuus	11	89	100	2 085
	Lukumäärä	363	1 722	2 085	

Liitetaulukko 3. Yksilöllisten eläkevakuutusten jakautuminen kotitalouksissa, joissa molemmat ovat alle 45-vuotiaita tai ainakin toinen on vähintään 45-vuotias.

Taustatekijä		On eläkevakuutus, %		
		Molemmat alle 45	Ainakin toinen väh. 45	Kaikki
Viitehenkilön koulutus	Perusaste tai ei koulutusta	13	24	19
	Keskiaste	42	28	34
	Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste	30	30	30
	Vähintään ylempi korkeakouluaste	15	18	16
Yhteensä		100	100	100
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot	1. viidennes	6	4	5
	2. viidennes	15	8	11
	3. viidennes	19	13	16
	4. viidennes	31	14	21
	5. viidennes	29	61	47
Yhteensä		100	100	100
Kotitalouden nettovarallisuus	1. viidennes	9	1	5
	2. viidennes	24	5	13
	3. viidennes	24	11	16
	4. viidennes	23	24	24
	5. viidennes	20	60	42
Yhteensä		100	100	100

Liitetaulukko 4. Suurituloisten kotitalouksien varallisuus, mediaani ja keskiarvo.

	Alle 45		45+	
	mediaani	keskiarvo	mediaani	keskiarvo
Kotitaloudet, joissa on eläkevakuutus				
Asunnot ja kulkuvälineet	172 500	211 100	23 500	307 800
Käteinen ja talletukset	7 000	19 600	15 000	28 300
Arvopaperit	2 900	31 700	5 900	43 600
Säästö- ja sijoitusvakuutukset	0	2 800	0	4 700
Eläkevakuutukset	4 000	6 300	15 500	29 900
Bruttovarallisuus yhteensä	200 800	271 500	326 600	414 400
Kotitaloudet, joissa ei ole eläkevakuutusta				
Asunnot ja kulkuvälineet	153 500	176 000	183 000	243 700
Käteinen ja talletukset	6 000	13 000	9 100	23 000
Arvopaperit	0	13 700	200	34 100
Säästö- ja sijoitusvakuutukset	0	1 300	0	4 600
Eläkevakuutukset	0	0	0	0
Bruttovarallisuus yhteensä	163 400	204 000	217 400	305 300

Eläketurvakeskus on Suomen työeläkejärjestelmän lakisääteinen keskuslaitos. Sen tutkimustoiminta koostuu pääasiassa sosiaaliturvaan ja työeläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista. Tutkimuksissa pyritään monipuolisesti ottamaan huomioon sosiaalipoliittiset, sosiologiset ja taloudelliset näkökulmat.

Pensionsskyddscentralen är lagstadgat centralorgan för arbetspensionssystemet i Finland. Forskningsverksamheten koncentrerar sig i huvudsak på den sociala tryggheten och på de olika pensionssystemen. Målet för forskningsprojekten är att mångsidigt belysa aspekter inom socialpolitik, sociologi och ekonomi.

The Finnish Centre for Pensions is the statutory central body of the Finnish earnings-related pension scheme. Its research activities mainly cover the fields of social security and pension schemes. The studies aim to paint a comprehensive picture of the sociopolitical, sociological and financial aspects involved.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511

Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511

Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 ELÄKETURVAKESKUS

Finland

Tel. +358 10 7511

Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi